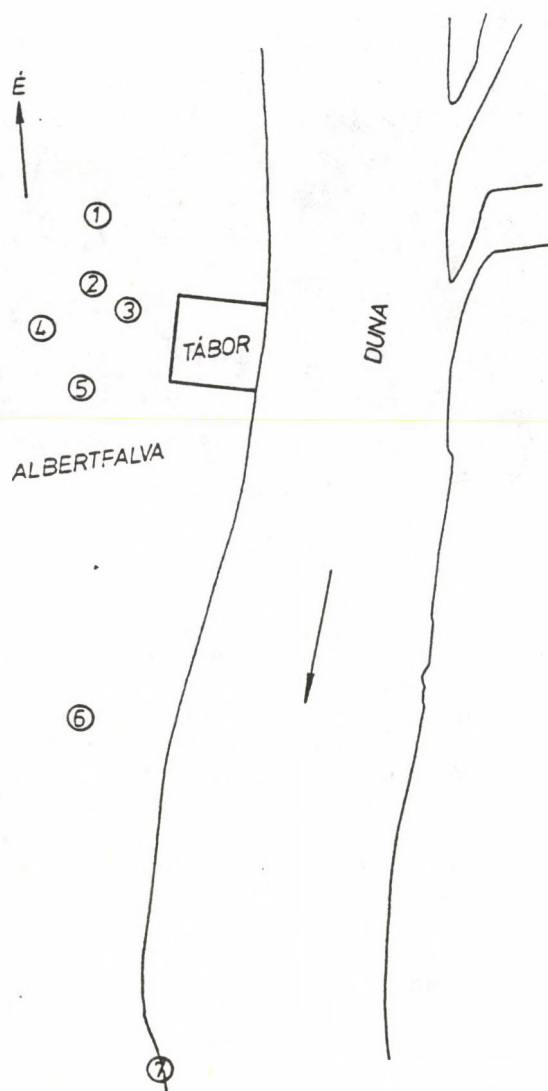

Szirmai Krisztina

ÚJ RÉGÉSZETI ADATOK AZ ALBERTFALVAI VICUSHOZ

Előzetes jelentés (1990–1991)

1. kép Helyszínrajz az ún. 6-os út építését megelőző régészeti munkahelyekről
1. Hunyadi J. út-Mezőkövesdi út 1991,
 2. Hunyadi J. út-Kitérő út 1991,
 3. Hunyadi J. út K-i oldala 1990,
 - 4–5. Hunyadi J. út Ny-i oldala 1990,
 6. Hunyadi J. út-Duna utca 1991,
 7. Ártér út 1990.

Fig. 1 Plan of the excavations before the construction of road no. 6.

Az ún. 6-os út építését megelőzően szondázó jelleű régészeti megfigyeléseket végeztünk az Albertfalva-Budatétény közti 5 km-es szakaszon.¹ Itt vártuk az albertfalvai auxiliaris tábortól és az azt körülövező vicustól délre a limesut eddig nem ismert szakaszait és az útmenti beépítettséget (órtorony, vámállomás stb.). Régészeti megfigyelésekre került sor a Hosszúréti patak Dunához fordulásánál – a Duna utcánál és a budafoki vasúti aluljáró mellett, a Dunaparton – az Ártér utcában² (1. kép). A megnyitott felületek negatívok voltak, mert egyrészt a dunaparti védőgát építésével, másrészt a víz-főnyomócső létesítésével a területet nagyon feltöltötték, sőt a rétegtani adatok szerint a Duna árterülete is jelentkezett. Az újkori kevert betöltésből két szürke és fekete bevonatos edénytöredéket tettünk el.³

A Hunyady János út vonalát, mint egy jelentős főútvonalat – a topográfiai adottság miatt – a korabeli katonai térképeken is mindig megtaláljuk⁴ (2. kép 1–2). Ezt a meglévő fontos útszakaszt vettük figyelembe az ún. 6-os út megfelelő szakaszának kialakításánál is.

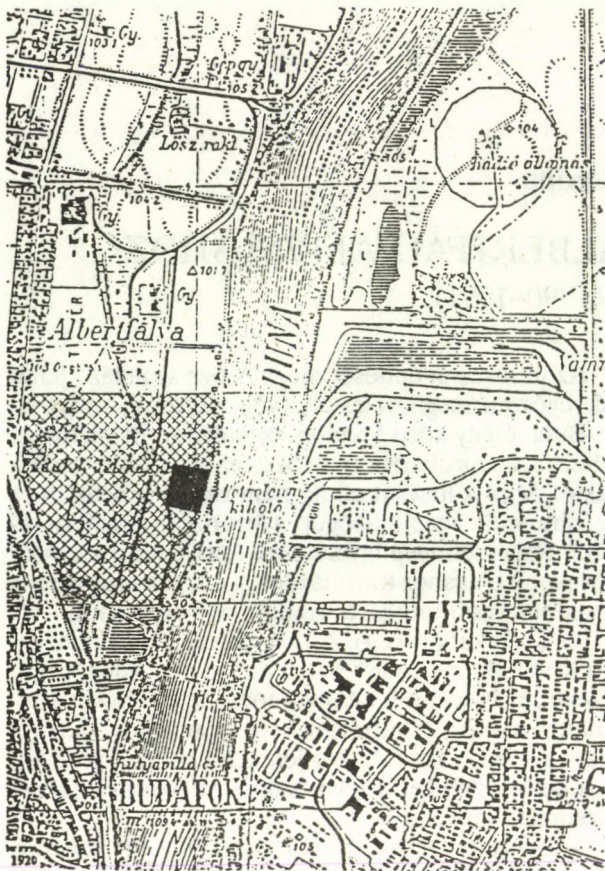
A tervezett út munkáit megelőzően az albertfalvai auxiliaris tábortól ÉNy-ra, a Kitérő úti felüljáró és a Hunyady János út csatlakozásánál, valamint a Hunyady János út vonalától nyugatra és keletre végeztünk régészeti megfigyeléseket⁵ (1. kép).

A szóbanforgó terület a római topográfia szerint az albertfalvai auxiliaris tábort körülvevő vicus északnyugati⁶ és délnyugati, valamint a vicus nyugati részét érinti. A vicus északi, délnyugati és nyugati részére vonatkozó korábbi régészeti kutatások is Nagy Tibor nevéhez fűződnek, aki itt több kőépület-csoportot tárt fel a korábbi településre utaló adatokkal együtt és jelentéseiben egyben utal a még több feltáratlan kőépület-csoportozat jelenlétére is⁷ (NAGY T. 1948, 92–114; NAGY T. 1949, 49–60; NAGY T. 1962, 522–523).

Jelen alkalommal az 1990–1991-ben a vicus területén elvégzett régészeti munkák eredményét közöljük a jellegzetes dokumentációval és a válogatott leletanyaggal és mindezt értékeljük.

I. Flavius kori emlékek

A korábbi palánkperiódusra utaló szintek, jelenségek itt sem kerültek elő⁸, de a planírozását több met-
szetben az 1990–1991. évi munkák során is rögzítet-

2. kép 1–2: Katonai felmérés Albertfalva környékéről 1920-ból és 1951-ből
Fig. 2 1–2: Military surveys from 1920 and 1951 showing the environs of Albertfalva

tük. (4)B felület keleti metszet, valamint az 1991/3 felület északi és nyugati metszeteiben⁹ (4, 7. kép). A betöltésből egy amphorátörédeket tettünk el. (Kat.sz: 58-12. kép 6)

1. sz. lakógödör (3; 8; 9/1, 10/1 kép)

A lakógödör a 4-4/A felület alatt húzódott. Kerek alakú, mérete ÉD-i irányban 3 m. Oldalfala egyenletesen mélyül. Alja teknőformát mutat. A hozzátartozó agyagpadló 2,20 m hosszan maradt meg a 4. felület nyugati metszetének déli részén, kissé megsüllyedt állapotban. A felmenő részre vonatkozó cölöp és karólyukakat nem találtunk. A lakógödör betöltése: szürke, kevert föld, faszennyomokkal. Az elszíneződés tetejéről galliai, Domitianus-Antoninus kori sigillatöréseket és néhány cserepet eltettünk.¹⁰ A kevert szürke betöltésből szintén kiszedtünk leletanyagot:¹¹ márványutánzatú, bekarcolt díszű, barna bevonatos edény és kancsótöréseket. (Kat.sz: 44.70.39.55 – 12. kép 3, 13. kép 3) A lakógödör aljáról – a felszíntől mérve 200–230 cm-re egy délgalliai, Domitianus kori sigillatörés emlékét említhető meg.¹²

2. sz. lakógödör (3; 8. kép)

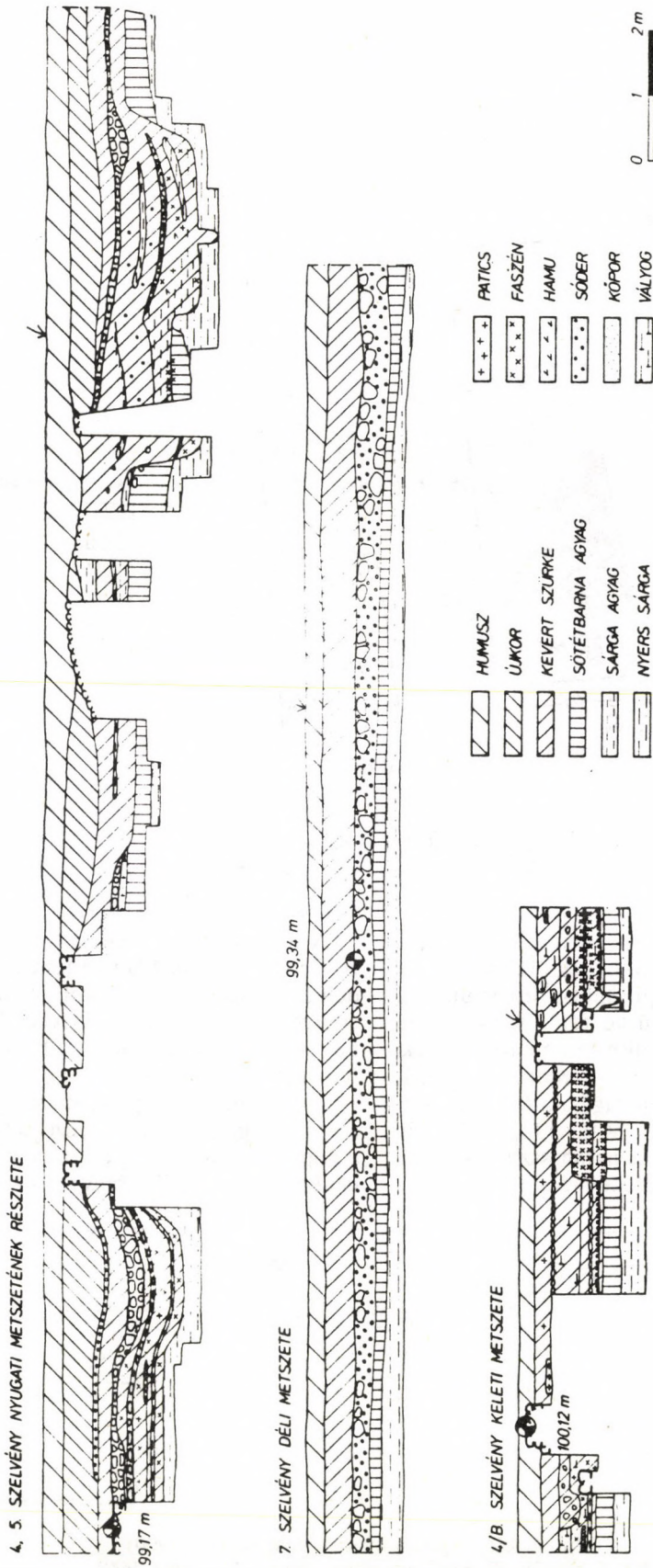
A lakógödör az 5. felület alá húzódott. Mérete: ÉD-i irányban 2,25–2,250 m. Teljes feltáráására nem

volt mód. Oldalfalai enyhén ívelték, alja teknőforma. Az alj közepén egy 10–12 cm széles cölöp metszetét és lekerekített alját figyeltük meg a nyugati metszetén. A megsüllyedt agyagpadló maradványt itt is dokumentáltuk. A lakógödör betöltése faszenes agyaggal kevert föld. Az előkerült leletanyag alávágott peremű táltöréseket, korsótöréseket és szürke bevonatos töredéket, azaz besimított felületű töredéket tartalmazott.¹³

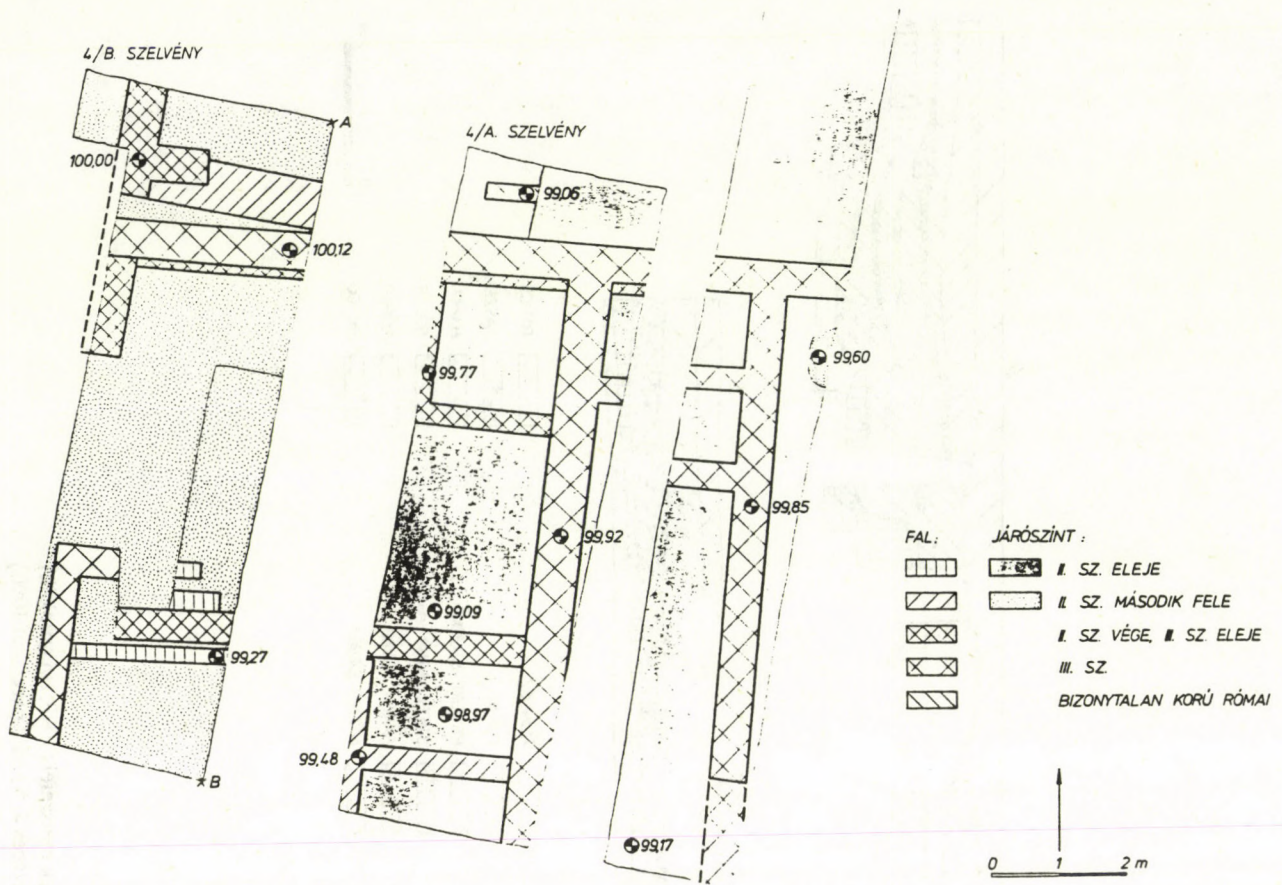
Ezek a lakógödörök feltehetően a földbemélyített paticsfalú típusokhoz sorolhatók.

Gerendavázis épület cölöpökkel (5; 8. kép)

Ez a jelenség a 6. felületben került elő. A felület délkeleti részén, a mai felszíntől 148 cm-re, ÉNy–DK irányban 3,25 m hosszan, 25 cm széles gerendalenyomat jelentkezett, mely a felület déli és északi oldala alá húzódik. A gerendavázis épülethez tartozó szint már nem maradt meg. A jelenség bontásából lelet nem került elő. A gerendanyomtól északra három kőtörmeléken cölöpköteg-elszíneződés mutatkozott. A cölöpkötegek mérete: 100x40, 50x95, 60x75 cm. Alakjuk szabálytalan, oldalfaluk enyhén lejt, aljuk egyenletes. A betöltés kőtörmeléken föld volt, mely nagyobb köveket is tartalmazott, ezeket az ékeléshez használhatták fel. A középső cölöpköteg déli bontásából egy lapos fejű vasszeget tettünk el.¹⁴

3. kép 4, 5, 7 felületek metszetei (1990. évi munkák)
Fig. 3 Sections of surfaces 4, 5 and 7 (works of 1990)

4. kép 4/A–C felület alaprajza (1990)

Fig. 4 Plan of surfaces A–C (1990)

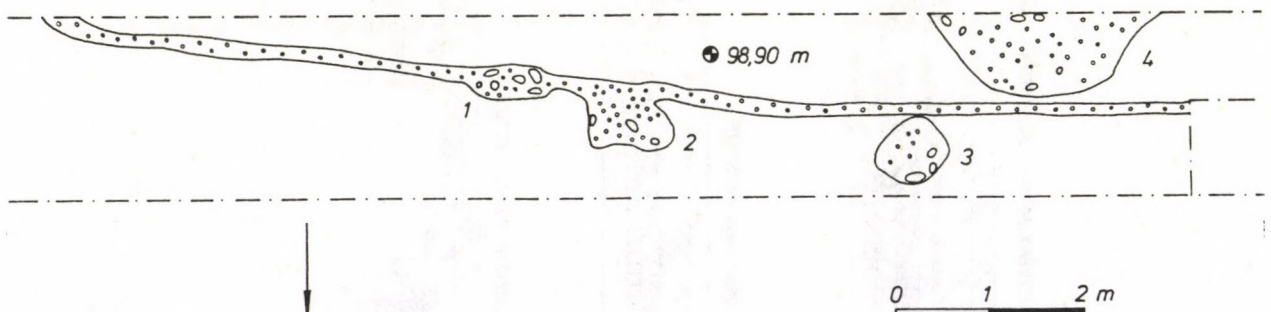
Vermek (8. kép)

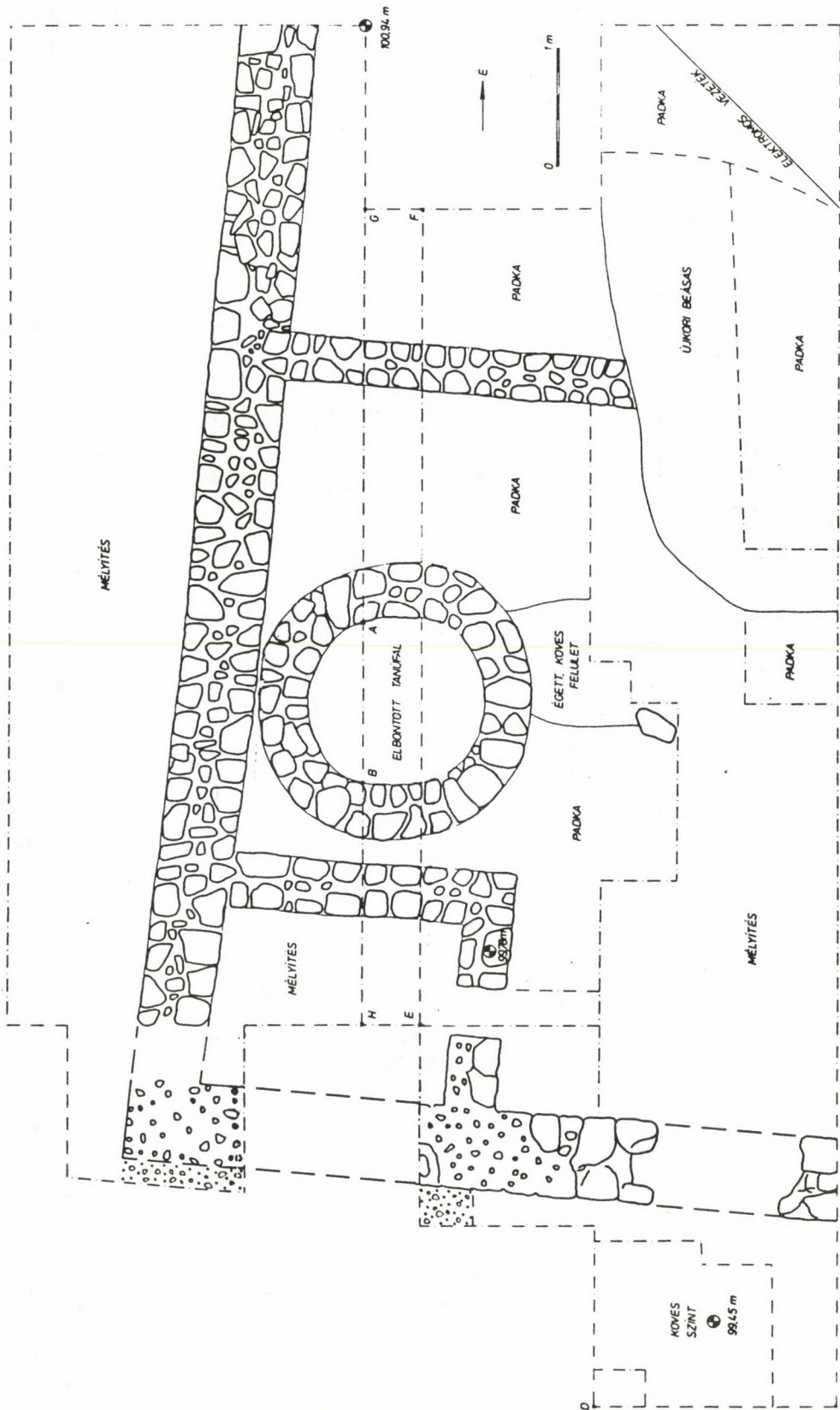
Ezeket a kis gödör részleteket az 1, 2, 3 felületeken dokumentáltuk. Méretük: 1,50x1,00, ill. 90x90 cm. Alakjuk ovális, aljuk teknőformát utánoz. Betöltés: agyaggal kevert szürke föld. A megfelelő szintek már hiányoztak. Említésre méltó lelet: egy délgalliai, I. század utolsó évtizedére és II. század első harmadára keltezhető sigillatöröredék¹⁵, egy hombár és egy lábastál töredék (Kat.sz.: 11, 49; 13. kép 7), valamint szürke szemcsés és narancsszínű bevont kerámia és egy FORTIS típusú mécsztöredék.¹⁶

Cölöpök (3; 8; 9/7, 9/6. kép)

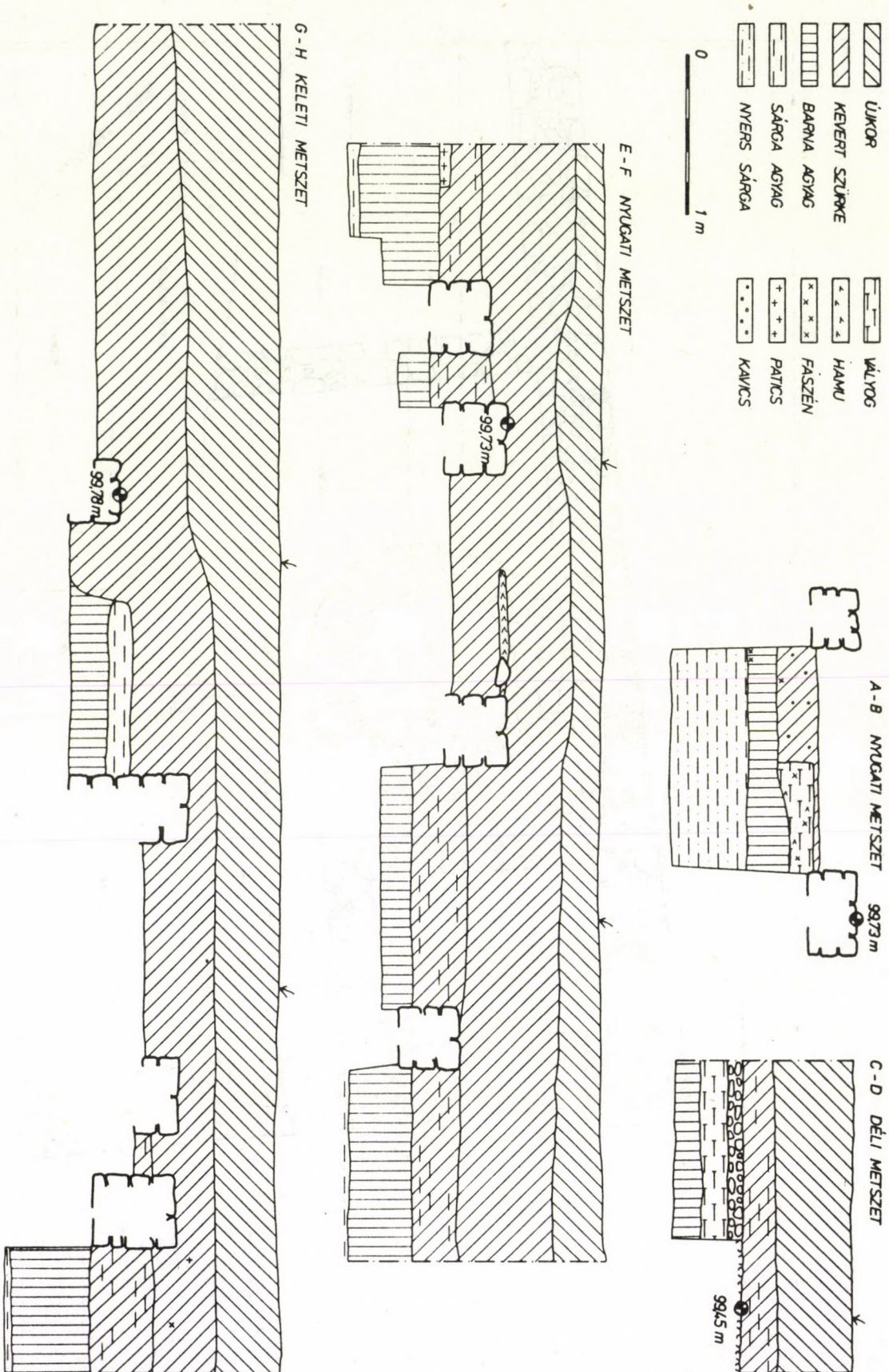
A metszetekben több helyen megfigyeltünk átvágott cölöpöket. A 4/B jelű felület keleti metszetének déli szakaszán előkerült cölöplyuk (9/6. kép): 20–25 cm széles, legnagyobb mélysége: 30 cm. V alakú, ehhez – a metszetben megfigyelt korai köves járósínt tartozott. Lelet nem került elő.

A 4/B felület közepe táján, az egyik padka déli metszetében egy 20 cm széles, szegletes formájú átvágott cölöp maradványát figyeltük meg (9/7. kép), mely 50 cm hosszan húzódik a bolygatatlan földbe. Betöltése:

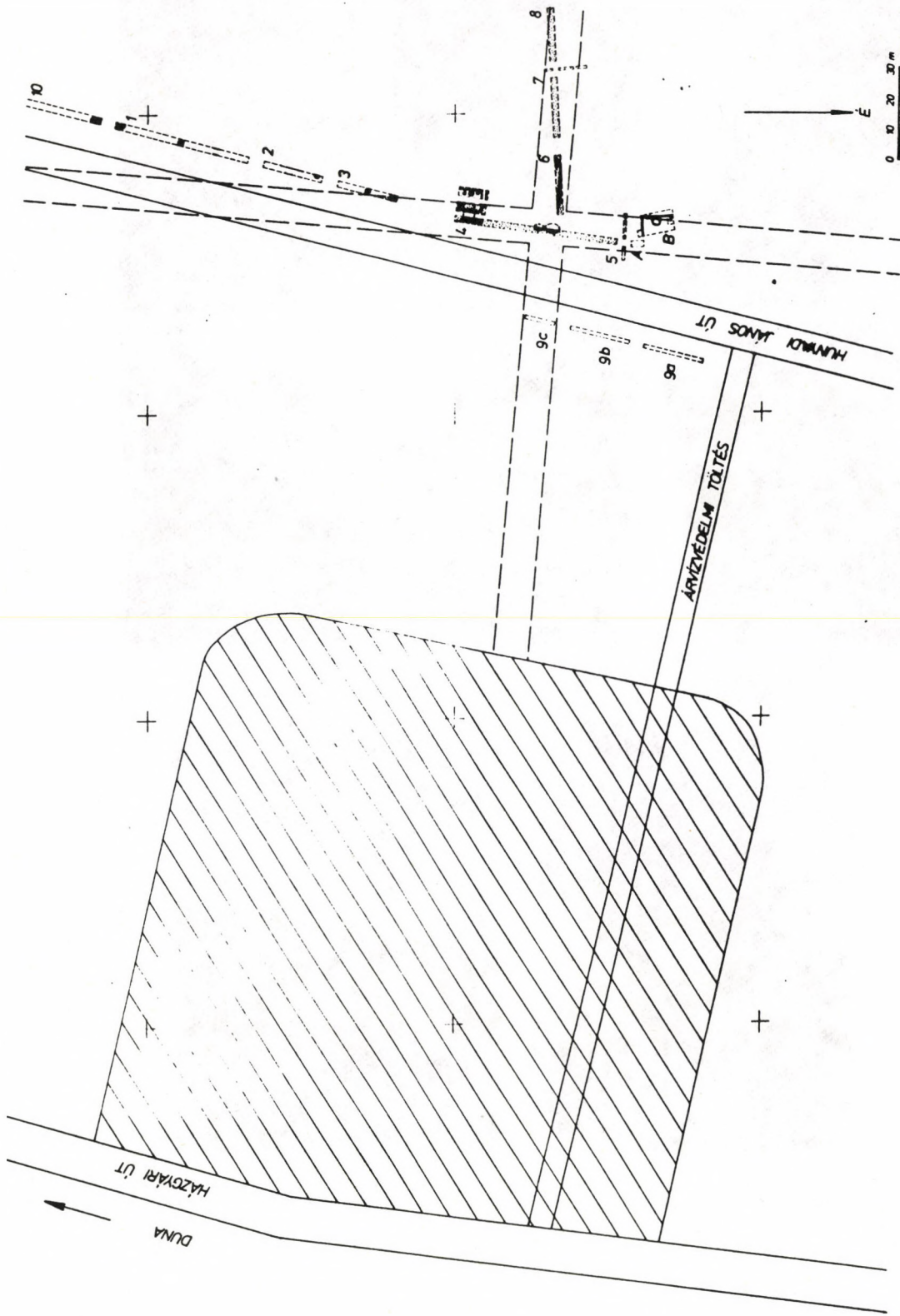
5. kép 6. felület: gerendavázás épület-részlet (1990)
Fig. 5 Surface 6: detail of a timber-framed building (1990)

6. kép Épületmaradványok szárazfalazással (1991)
Fig. 6 Remnants of a stone masonry construction without binding material (1991)

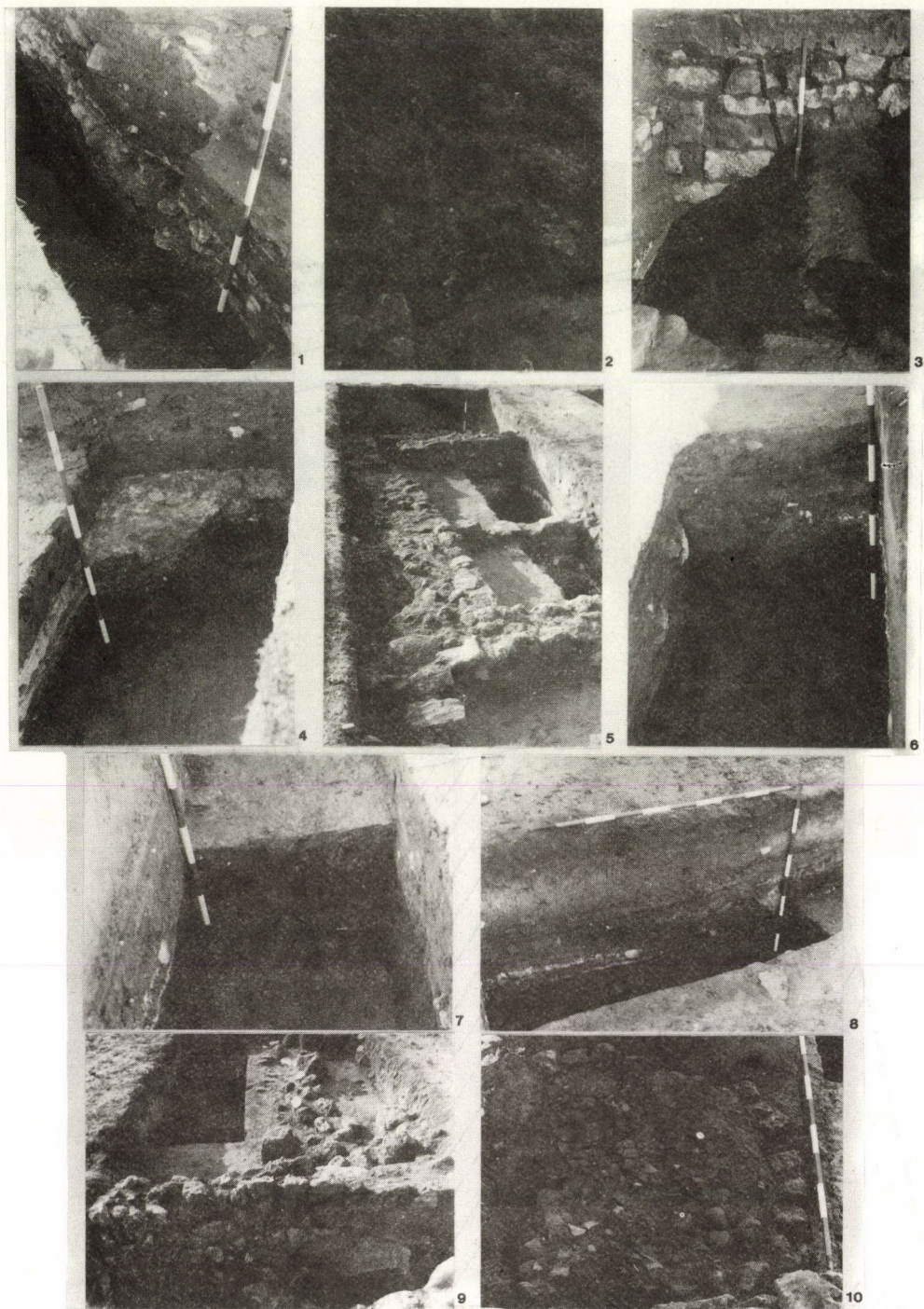

7. kép Metszetek a szárazfalazással készült épülemaradványok körzetében (1991)
 Fig. 7 Sections near the masonry construction without binding material (1991)

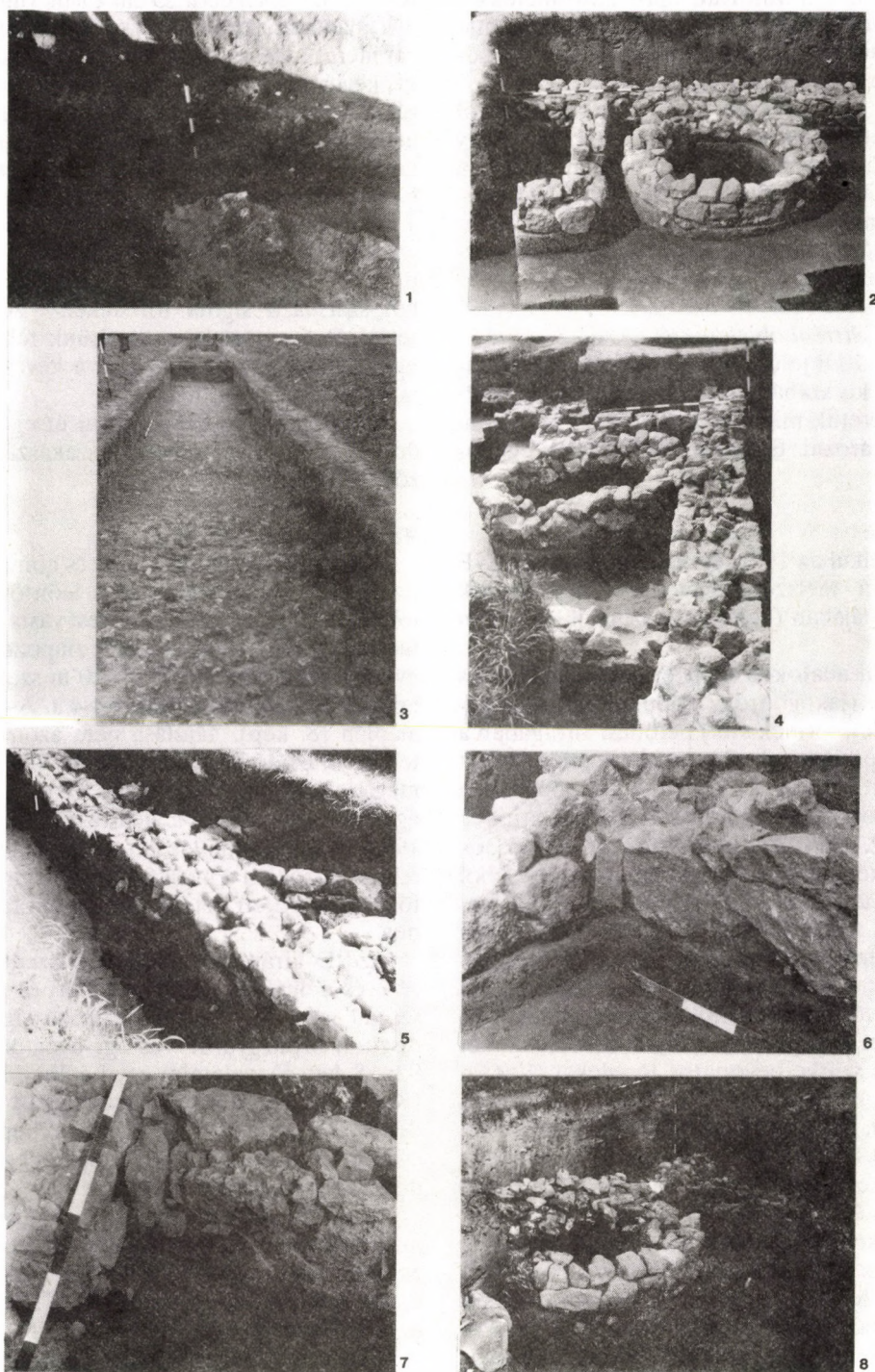
8. kép Összesítő helyszínrajz az 1990–1991. évi régészeti munkákról (1990: 1–10. felület, 1991: A–B felület), valamint a korai jelenségek, épületek, útmарadványok

Fig. 8 General plan of the excavations carried out in 1990 and 1991 (1990: surfaces 1–10, 1991: surfaces A–B, moreover features of the early period, buildings and road remnants)

9. kép Albertfalva, vicus. 1: 4. felület. 1. sz. lakógödör keleti metszete (1990); 2: 4. felület. Épületmaradványok É-ről (1990); 3: 4/A felület. Fálalaposz és a korábbi szintek (1990); 4: 4/A felület. Keleti metszetrészlet (1990); 5: 4/A felület. Összkép ÉK-ről; 6: 4/B felület. Átvágott cölöp a keleti metszetről (1990); 7: 4/B felület. Korai cölöp szegletes kontúrral (1990); 8: 4/B felület. Keleti metszet középső szakasz (1990); 9: 4/B felület. Összkép É-ről (1990); 10: 4/B felület. Kemence maradványa (1990)

Fig. 9 Military vicus, Albertfalva. 1: surface 4. Eastern section of dwelling pit no. 1. (1990); 2: surface 4. Remnants of a building from north (1990); 3: surface 4/A. Wall foundations and earlier levels (1990); 4: surface 4/A. Detail of the eastern section (1990); 5: surface 4/A. General view from north-east; 6: surface 4/B. Stake cut through by the eastern section (1990); 7: surface 4/B. Stake with angular contour from the early period (1990); 8: surface 4/B. Central part of the eastern section (1990); 9: surface 4/B. General view from the north (1990); 10: surface 4/B. Remnants of an oven (1990)

10. kép Albertfalva vicus 1: 5. felület. 1. sz. lakógödör nyugati metszete DK-ről (1990); 2: Épületmaradványok részletei K-ről (1991); 3: 7. felület. Via decumana meghosszabbított szakaszának részlete K-ről (1990); 4: Összkép É-ről (1991); 5: Falalapozás részlete DK-ről (1991); 6: Falalapozás részlete D-ről (1991); 7: Falalapozások részlete másodlagosan beépített küszöbkövel D-ről (1991); 8: Falalapozások DK-ről (1991)

Fig. 10 Military vicus, Albertfalva. 1: surface 5. Section of dwelling pit no. 1. from south-east (1990); 2: Remnants of a building, details seen from the east (1991); 3: surface 7. Detail of the extended part of the via decumana from east (1990); 4: General view from north (1991); 5: Detail of a wall foundation from south-east (1991); 6: Detail of a wall foundation from south (1991); 7: Detail of a wall foundation with a stone doorstep built in secondarily, from south (1991); 8: Wall foundations from south-east (1991)

vályoggal, faszénmaradvánnyal, apró kötörmelékkal és vályoggal kevert szürke föld. Leletet nem tartalmazott. A hozzátartozó szintet a keleti metszet legkorábbi köves járósíntje képviseli.

A 4/B felület északi részén, a KNy-i irányú falaktól délre kialakított padka északi metszete átvágott egy 50 cm széles cölöpöt, mely 75 cm mélyen mélyül a bolygatatlan földbe, V alakban. Betöltése: agyagos, paticsos, kötörmelékes föld. A hozzátartozó járósíntet képviseli az északi metszetrészlet keleti részén jelentkező köves szint.

Bizonytalan rendeltetésű objektumok

Az 1, 3, 5 és a 10/B jelű felületen jelentkező jelenlégek előkerült kis szabálytalan alakos, lapos maradványai – kis méretük miatt a funkciójukat még nem lehetett meghatározni. Említésre méltó lelet: egy fa-
zékttörredék.¹⁷

Korai szintrészlet:

Objektum nélkül az 1991. évi munka során az E–F és a G–H jelű metszetrészletekben jelentkező agyagpadló formájában (7. kép). A szintről lelet nem került elő.

A stratigráfiai adatok szerint értékelhető Flavius kori építmények (lakógödrök, cölöpkonstrukciós gendervázis épület, vermek stb.) betöltési anyagában a későbbi építési periódusok planírozására utaló kevert leletanyag került elő: p.o. az 1. számú lakógödörnél a szürke bevonatos, fogaskarcolással ellátott töredék (Kat.sz.: 39; 12. kép 3), nyersszínű korsótöredék (Kat.sz.: 55; 13. kép 3), vagy a korai verem betöltéséből a FORTIS típusú mécsötöredék (Kat.sz.: 68) és a hombártöredék (Kat.sz.: 11; 13. kép 7). Itt kell megemlíteni a későbbi ÉD-i irányú utátvágásból származó jelentősebb kevert leletanyagot is: középgalliai műhelyekből az I. század végétől az Antoninus korig keltezhető sigillatátöredékeket,¹⁸ bepecsételt díszű táltöredékeket (Kat.sz.: 28, 30), szürke bevonatos töredéket (Kat.sz.: 41; 11. kép 2; 12. kép 4), Faltenbecher töredéket (Kat.sz.: 19; 16.3. kép), edénytöredékeket (Kat.sz.: 42, 27–28, 75, 77–80, 87–89, 90–91; 12. kép 2; 11. kép 2, 4; 15. kép 12; 15. kép 14; 15. kép 3; 15. kép 7–8; 15. kép 6; 15. kép 10) és a besimított felületű töredéket. (Kat.sz.: 62; 13. kép 6). Ezt a kevert anyagot mutatja a via decumana meghosszabbított szakaszának átvágásából előkerült leletanyag is: p.o. alávágott peremű szürke tál (Kat.sz.: 9), nyersszínű dörzstál (Kat.sz.: 46), Domitianus-Antoninus kori sigillatátöredékek észak-itáliai, délgalliai műhelyekből, kerámia és fémleletek.¹⁹

A 6-os út építését megelőző munkahelyeken a Flavius korra utaló zárt leletegyüttes nem került elő.

II. Traianus-Hadrianus kori emlékek

Épület maradványa

Egy helyen maradt meg az e periódusra keltezhető alapfal maradvány Atszf 99.95 m-n, a 4/B felület déli

részén. Szélességéből 25 cm-t ismerünk. A KNy-i irányú alapfalat, kevert szürke földre alapozták, 20x20 cm méretű mészkövekből építették. Kotóanyag: szürke, kevert föld. Kőfalas csatorna részlete a felület déli részében is előkerült. A csatornafalak utolsó kőszora maradt meg: szélessége: 25 cm. A csatorna alja, fedlapja hiányzott ezen a szakaszon. A csatornához és a falhoz tartozó vékony, kavicsos járósíntet több ízben a 4/B felület keleti metszetén figyeltük meg. A járósínt alatti betöltésből bepecsételt töredékeket tettünk el: Kat.sz.: 21, 26, 24, 25 és egy lezouxí, 140–170-ből származó sigilla töredéket.²⁰ A kavicsos szint tetejéről üvegtöredéket szedtünk fel. Kat.sz.: 85. Az épület alaprajza és funkciója a kevés adat alapján – most még nem dönthető el.

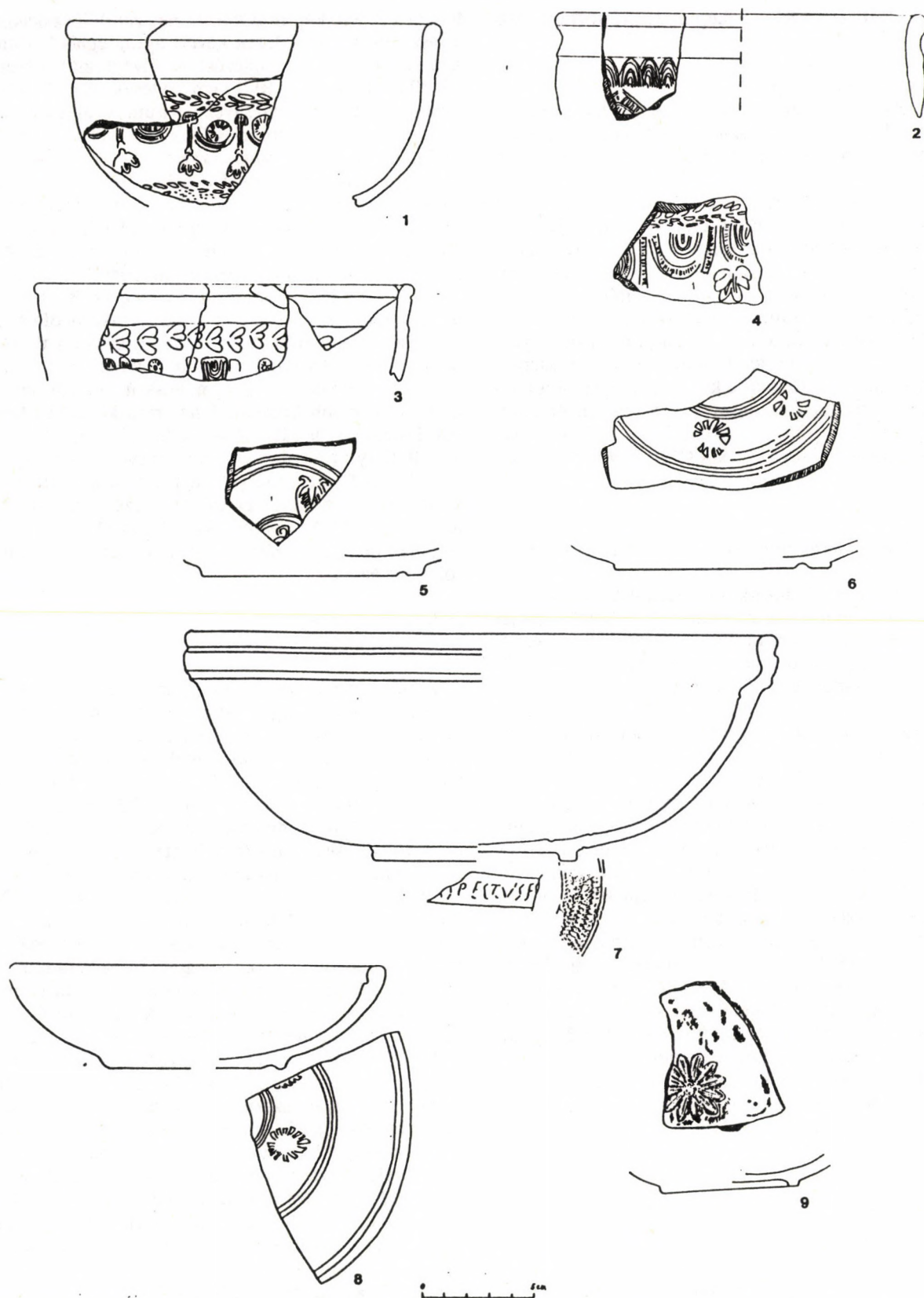
Megaláztuk az ÉD-i irányú út egy részét és a via decumana meghosszabbított szakaszát az útkeresztezéssel együtt.

Az ÉD-i irányú út (8. kép)

Közepes és kisméretű mész és homokkövekből építették, helyenként mésszel is leöntötték az említett felületet. (9/1; 9/4 kép) Az úttest vastagsága átl. 50 cm, melyet agyagos, sóderes földre alapoztak. Az ÉD-i irányú út – adataink alapján – 10 m széles közel 100 m hosszú szakaszát követtük a 4-4/a, A–B jelű felületek alapján (8. kép). Tájolása nem azonos a jóval keletrebbre húzódó auxiliáris tábor via principalisának megfelelő szakaszával. Nagy Tibor korábban feltárt egy ÉD-i irányú utat a vicus északi részén (NAGY T. 1973, III. térképmelléklet), de ez az út 50 m-rel keletrebbre húzódhat a most feltárt ÉD-i irányú útszakasztól.²¹ Az említett két ÉD-i irányú út tájolása sem azonos.

Az ÉD-i irányú út tetejéről felszedtünk néhány közép- és délgalliai Antoninus kori és rheinzaberni II. század második feléből származó sigillatátöredéket, díszített bronzgyűrűt²² és egy üvegtöredéket (Kat.sz.: 92; 15. kép 5), valamint egy La Tène D típusú bögrét (Kat.sz.: 10; 16.1. kép), és egy alávágott peremű táltöredéket (Kat.sz.: 8) és egy Faltenbecher töredéket lencsedíszel (Kat.sz.: 20; 16.3. kép) és egy gerezdelt zöldeskék pasztagyöngyöt (Kat.sz.: 74).

A via decumana meghosszabbított szakaszát az auxiliáris tábor nyugati falától 108 m-re találtuk meg és követtük azt Ny felé 100 m hosszan az 5, 6, 7, 8, 9/c felületeken (8, 10/3. kép). Szerkezete azonos az ÉD-i irányú úttal. A feltárt KNy-i irányú útszakasz nem merőleges a Nagy Tibor által feltárt ÉD-i irányú út elvben meghosszabbított szakaszára. A most feltárt ÉD-i irányú út viszont merőleges a via decumana meghosszabbított kiásvott szakaszára (8. kép). Ez a tájolás figyelhető meg a vicus nyugati szélén korábban feltárt középszerűletek tájolásával is (NAGY T. 1973, III. sz. térképmelléklet), melyek a most feltárt útkeresztezédestől 250–300 m-re nyugatra találhatóak. A via decumana meghosszabbított szakaszának tetejéről Hadrianus és Valens érmeket (Kat.sz.: 2, 5), kerámialeleteket (Kat.sz.: 34, 38), fém- és üvegle-

11. kép 1-9: Pecsételt díszű tálak töredékei Albertfalváról (Kat.sz.: 23, 27, 26, 28, 29, 22, 32, 30, 31)
 Fig. 11 1-9: Fragments of stamped pottery bowls from Albertfalva (cat. nos.: 23, 27, 26, 28, 29, 22, 32, 30, 31)

leteket (Kat.sz.: 85–86; 15. kép 2–3) gyűjtöttünk össze.²³

Útkereszteződés (8. kép)

Az ÉD-i irányú út és a *via decumana* meghosszabbított szakaszának útkereszteződését is feltártuk a 9/c, 5, 6 felületek adatai alapján (8. kép). Említésre méltó lelet nincs.

A rétegtani megfigyelések szerint az épület és az említett úttestek a II. század elején készülhettek és a markomann háborúk kitöréséig, ill. pusztulásáig használhatták. A korábban feltárt ÉD-i irányú útszakaszokkal kapcsolatos tájolási eltérések az út törésvonalaival is kapcsolatba hozhatók. Az egyértelmű választ a teljes feltárás adhatja meg. Itt jegyezzük meg, hogy az út felett a jelenlegi humuszig a kevert római feltöltés már a későrómai korra utaló leleteket is tartalmazott, mint p.o. a besimított kerámiatöredékeket (Kat.sz.: 61, 63; 14. kép 7, 8), késői jellegű üvegedény-töredékeket (Kat.sz.: 92, 81; 15. kép 5, 9).

III. Emlékek a markomann háborúk utáni periódusból

A markomann háborúk pusztításait és az azt követő planírozási munkák nyomát a 4/A–B jelű felület megfelelő metszetei mutatják (3. kép). E betöltésből említjük meg egy korsótöredéket (Kat.sz.: 54; 13/1. kép) és a díszített edénytöredékeket (Kat.sz.: 18; 14. kép 3), fém- és más leleteket.²⁴ A 4/B jelű felület keleti metszetének adatai szerint, a felület közepe táján egy vékony, kavicsos járósínt húzódik, melyet 3,5 m hosszan követtük (3. kép).

A korábbi épület csaknem teljesen elpusztult, ezért újjáépítették. A 4/B jelű felület adatai szerint az épület feltárt nyugati szárnyához tartozó déli helyiség feltárt belvilága ÉD-i irányban 8,5 m. Az északi helyiségből 2 m került feltárássra ÉD-i irányban. A hozzátartozó járósínt: sóderez, kavicsos. A 4-4/A jelű felületek stratigráfiai adatai szerint pedig a kőépületet a megfelelő feltöltés után – a korábban megépített ÉD-i irányú útra építették rá (8, 9/2. kép), mely utat a stigráfiai adatok alapján a markomann háborúk kitöréséig használhatták. Az épülethez tartozó néhány falszakasz (9/5. kép) még nem elegendő a teljes alaprajz kiserkesztéséhez. A falakhoz tartozó kavicsos szintet 3 m hosszan a 4/A jelű felület megfelelő metszete mutatja. Említésre méltó lelet nincs.

IV. Severus kori emlékek

1. sz. kőépület

A 4/B jelű felület említett metszete szerint (3. kép) az északi szakaszon egy kőfal-kiszedéssel pusztították el a korábbi periódushoz tartozó KNy-i irányú fal déli helyiségéhez tartozó szintet. A metszet középső sza-

kaszát a 3; 9/8. kép mutatja. A metszet déli szakaszán a faszenes, kötőrmelékkes kevert agyagtégglás betöltés képviseli ezt a tereprendevezést. A vályogtégglák mérete: 25–30 cm hosszúak, 10–12 cm szélesek. A 4/B felület északi részén, a nyugati sávban, a humusz alatti szürke agyagos földből Antoninus Pius érmekeket (Kat.sz.: 3–4), Traianus érmet (Kat.sz.: 1) szedtünk fel.²⁵ A 4/A felület északi részén húzódó későbbi épület északi zárófalát ráalapozták egy korábbi falra, mely nagy téglalapalakú mészkövekből épült (9/3. kép). A kövek mérete: 50x58x30 cm. Ezt a technikát mutatja ez a 4–5 kősor, tehát az épületet jól megalapozták a severusi korban. Ezt a jelenséget figyeltük meg a 4/B felületen is, ahol ugyancsak a későbbi épület északi zárófalát 4–5 kősoros, KNy-i irányú, földberakott korábbi alapfalra alapozták. Itt a kisméretű, szabálytalan alakú köveken kívül felhasználtak 1 m hosszú, 30 cm vastag méretű, nagyobb kemény, fehér mészkövekből faragott köveket is. Tehát a 4/A–B felületeken az ÉD-i irányú ill. KNy-i irányú, valószínűleg severus kori falszakaszokat is felmértünk (9/9. kép), de a hozzátartozó szintek már nem kerültek elő, mert ezek a mai felszín felett lehettek! Az épület teljes alaprajzának és funkciójának meghatározásához további alaprajzi kutatások szükségesek.

Helyreállítás, újjáépítés

1. Kőépület

A század elején már létező kőfalas épület folyamatos helyreállítását, újjáépítését figyeltük meg – sőt! A pusztulás-planírozás már nyomtalanul elpusztult, ezek a mai terepszint felett voltak, de a jelenlegi helyreállítás alapfalainak utolsó kősorai még napvilágra kerültek (9/9 kép). Ezt az újonnan kibővített, átépített, helyreállított épületet a részben korábban felhagyott ÉD-i irányú útra (4. felület), részben a severus kori épületmaradványokra alapozták (4/A–B). A 4-4/A felületben megjelent későbbi alapfalak ÉNy–DK tájolást mutatnak. A falak 50 cm szélesek ehhez 20–25 cm méretű, fehér, sárgás anyagú köveket használtak fel, melyeket sóderez földre ágyaztak. Az épületrészből ÉD-i irányban 10 m-t, KNy-i irányban 6 m-t ismerünk. Az épület öt helyiségrészlete került feltárássra. A keleti szárnyhoz tartozó helyiségrész feltárt mérete: 7,25 mx75 m. Az épület középső részének helyiségmaradványai 2x1,50 m, 2,25x1 m és 2x5.25 m méretet mutatnak. A nyugati szárnyhoz tartozó helyiségrészlet feltárt mérete: 2x8,5 m. Még megjegyezzük, hogy valószínűleg még ehhez az épülethez tartoznak a 4/B felületen jelentkező késői falak (4; 9/9. kép). A késői épület teljes alaprajzát csak az újabb kutatások dönthetik el. Az épülethez tartozó szintek és leletek nem kerülhettek már elő a mai alacsony terepszint miatt.

2. Kőépület kúttal (6; 10/2, 10/4–8. kép)

Az épületet egy korai, már nem használt ÉD-i irányú út nyugati részére építették, az *auxiliaris* tábor nyugati falától KNy-i irányban 160 m-re épült.

Az épületmaradványok szárazfalazást mutatnak. Az épület ÉD-i irányú, 60 cm széles, nyugati zárófalát 10 m hosszúságban tártuk fel. Az alapfalból két kősor maradt meg. A köveket nagyobb és közepes méretű mészkőből és homokkőből faragták. Kötőanyag: agyagos föld. Az épület déli, 60 cm széles zárófalából 6 m-t ismerünk, falazása, kőanyaga megegyezik a nyugati zárófallal. Az épület délnyugati sarkában feltárt kis kamra (fűtő?) belvilága ÉD-i irányban 1,55 m, KNY-i irányban 2 m. A kamra nyílása 40 cm széles a nyugati oldalon. A kamra nyugati és északi fala 40 cm széles. Két kősből épült, átlagosan 20–22 cm méretű kövekből építették. Az északi falsík nagyobb, téglalapalakú, vastagabb kövekből áll. Kötőanyag: agyagos föld. A kamrától északra 20 cm-re már a kút déli széle jelentkezett. A kút maradványa 2–3 kősből áll. A felhasználó kövek átl. 20–30 cm, a nagyobbak 42x20 cm méretűek. Ezeknél kisebb, sötét apróbb kövek a legalsó sorban a kút délkeleti, délnyugati részén figyelhetők meg. A kút belvilága: 1,40 m. A kúttól északra 1,45 m-re az épület KNY-i irányú, 40 cm széles alapfala 3 m hosszan jelentkezett, két kősa maradt meg. A fal alsó részébe nagyobb kockaalakú köveket helyeztek el (30x25 cm). Kötőanyag: agyagos föld. Az épülethez tartozó szint – a mély terepszint miatt nem kerülhetett elő. A teljes alaprajz további feltárást igényel. Említésre méltó leletanyag: a falak feletti betöltésből középgalliai, Antoninus kori sigillatátöredékeket említhetünk meg²⁶, sigillata utánzatú táltöredéket (Kat.sz.: 33). A kőralakú építmény keleti és nyugati felének bontásából is eltettünk néhány leletet.²⁷ A kúttól keletre, az égett felület átvágásából (Kat.sz.: 43; 12. kép 3) is néhány töredéket megemlíthetünk.²⁸ A felület DK-i részén előkerült korábbi úttest-maradvány átvágásából néhány cserepet eltettünk.²⁹

3. Kemence maradványa (9/10. kép)

A 4/A–B közti tanúfal északi részén egy nagyjából köralakú 2x2 m átmérőjű, apró kövekkel körberakott kemence maradványa került elő, közvetlenül a humusz alól. A körberakott kősonon belül nagy mennyiségű ráomlott kerámiatöredékeket szedtünk fel (Kat.sz.: 61, 69, 32; 14. kép 6–7; 11. kép 7) néhány észak-itáliai Drag. 36. típusú tálak Domitianus és Traianus kori sigillatátöredékekkel együtt.³⁰

V. Későrómai periódus

Itt jegyezzük meg, hogy Albertfalva későrómai életére a most előkerült szórványos leletek is p.o. beszámított kerámiatöredékek (Kat.sz.: 60–63), Valens érem (Kat.sz.: 5) utalnak. A leletekhez tartozó épületek, szintek már nem maradhattak fenn a mély terepszint miatt. A délbudai limesszakasz mentén – az eddigi adataink szerint – Budapest-Tában (PÓCZY 1976a, 89), Gellért Szálló (PÓCZY 1976b, 89), Nagytétény (FÜLEP 1976, 93) is őriz Constantinus-Valentinianus kori emlékeket. Ezek az adatok a Constantinus ill. Va-

lentinianus kori limes menti építkezésekkel hozhatók kapcsolatba (SOPRONI 1978, 148–149, 192–207; SOPRONI 1985, 409–415), melyekhez – feltehetően – Albertfalva is tartozott.

Válogatott leletanyag

- I. Érmek** (Bíróné Sey Katalin meghatározásai)
 - Traianus dupondiusa.** 112–115. Roma. BMC 996
Lelőhely: 4/B felület északi rész – agyagos szürke betöltés, – 60 cm.
L.sz.: 91.7.878.
 - Hadrianus dupondiusa.** 117–138. Korrodált. Előlap: sugárkoronás köpenyes mellkép. Hátlap: álló, hosszúruhás alak.
Lelőhely: 7. felület: úttest tetejéről: –60 cm.
L.sz.: 91.7.879.
 - Antoninus Pius dupondiusa.** 138–161. Korrodált, sérült
Előlap: Fej jobbra, hátlap balra álló nő.
Lelőhely: 4/B felület, agyagos földből, 50–55 cm.
L.sz.: 91.7.880.
 - Antoninus Pius asa.** 138–161. Előlap: fej jobbra, babérkoszorúval. Hátlap: hosszúruhás, álló nő.
Lelőhely: 4/B felület középe, agyagos paticos felület –20–40 cm.
L.sz.: 91.7.881.
 - Valens érme.** 364–365. Roma, RIC 17b–24b; 11 Av b.
Lelőhely: 7. felület, déli rész, köves szint tetejéről.
L.sz.: 91.7.882.

II. Kerámia

- Dák jellegű edények
- Dák csésze** perem-oldaltöredéke. Barnásszürke, fekete (BÓNIS 1969, Taf.LI/1–5.).
Lh: 4/B felület, északi vége, nyers föld feletti szürke föld, 1,50–1,70 m.
L.sz.: 91.7.374.
- Dák csésze** perem-oldaltöredéke. Barnásszürke (BÓNIS 1969, Taf.LI(1–5)).
Lh: 5. felület, északi rész –2–2,60 m.
L.sz.: 91.7.514.
- Késő La-Tène kori kerámia
- Tál** töredéke alávágott duzzadt peremmel. Szürke (BÓNIS 1942, 24, XXIII/6.).
Lelőhely: 5. felület, északi vége, útszint –60 cm.
L.sz.: 91.7.533.
- Tál** töredéke alávágott duzzadt peremmel és tört profilú oldallal. Világosszürke (BÓNIS 1942, 24. XXIII(6)).
Lh: 9/C felület, útátvágás
L.sz.: 91.7.849.
- Bögre.** Enyhén kihajló kis perem, hasi részén körbefutó horony. Barnásszürke (BÓNIS 1942, IX(5)).
Lelőhely: 4–5 tanúfal elbontásából, szürke, kevert, 60–80 cm.
L.sz.: 91.7.857 (16.1. kép).

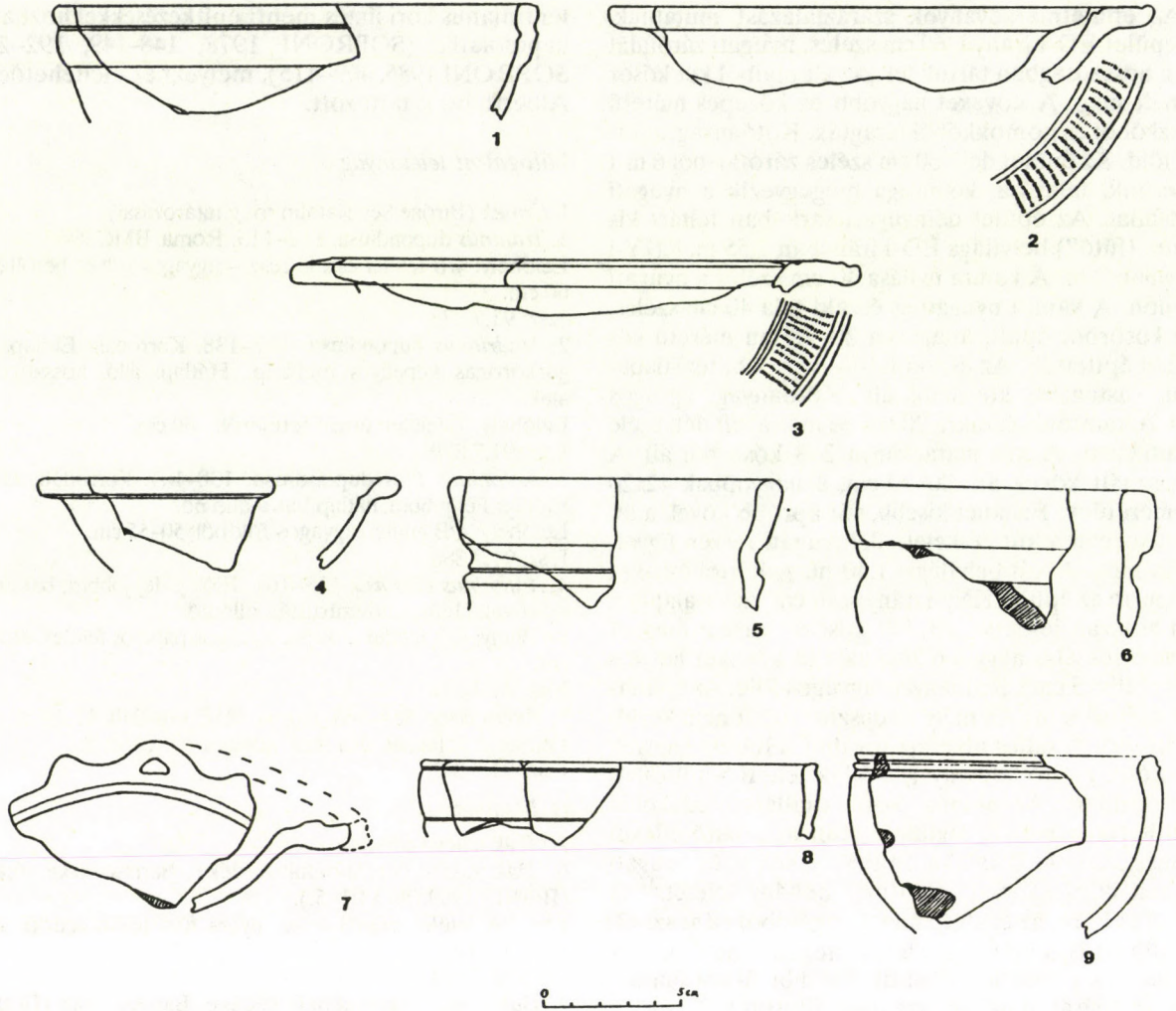
C) Importáru

Terra sigillata. A feldolgozást Gabler Dénestől várjuk.
L.sz.: 91.7.1267–91.7.1389.

D) Helyi kerámia

a) Hombár

- Hombár** többszörösen hornyolt perem-nyaktöredéke. Szürke, kemény anyagú (BÓNIS 1942, IV/3. változat).
Lelőhely: 3. felület B beásás(verem) északnyugati betöltése.
L.sz.: 91.7.1208. (13. kép 7)

12. kép 1–4: Tálak töredékei az albertfalvai vicusból (Kat.sz: 40, 42, 39, 41); 5–9: Amphorák és tálak töredékei Albertfalváról (Kat.sz: 59, 58, 43, 17, 15)

Fig. 12 1–4: Fragments of bowls from the vicus at Albertfalva (cat. nos.: 40, 42, 39, 41); 5–9: Fragments of amphorae and bowls from Albertfalva (cat. nos.: 59, 58, 43, 17, 15)

b) Fazekak

12. *Fazék* vízszintesen kihajló, keskeny peremmel. Perem alatt hornyolásokkal. Barnásszürke, szemcsés anyagú.

Lelőhely: 4/B felület északi fele, 60–100 cm között.

L.sz: 91.7.858. (16.2. kép)

13. *Fazék* ferdén kihajló keskeny perem-oldaltöredéke. Sötétszürke, keményre iszapolt.

Lh: 4/A felület nyugati rész

L.sz: 91.7.1256. (13. kép 4)

14. *Fazék* oldaltöredéke fészüledísszel. Szürke.

Lh: 4/B felület északi fele.

L.sz: 91.7.1233. (14. kép 1)

c) Bögrék, poharak

15. *Bögre* kétszeresen hornyolt perem-oldaltöredéke bevonatos.

Lelőhely: I/1. felület, 1,10–1,40 m szürke, kevert föld. (1991)

L.sz: 91.7.1240. (12. kép 9)

16. *Bögre* behúzott perem-oldaltöredéke, többszörös hullámoldísszel. Barnásszürke anyagú.

Lelőhely: 4/B északi fele, 60–100 cm.

L.sz: 91.7.1236. (14. kép 4)

17. *Bögre* enyhén duzzadt perem-oldaltöredéke hornyolással. Téglasszínű.

Lelőhely: 1/B felület, hosszú ÉD-i irányú faltól nyugatra 1–1,30 m (1991)

L.sz: 91.7.1253. (12. kép 8)

18. *Bögre* oldaltöredéke sűrű hornyolással és párhuzamos vésett pontdíszekkel. Szürke.

Lelőhely: 4/B felület, északi fele, szürke, kevert betöltés, 60–100 cm.

L.sz: 91.7.1234. (14. kép 1)

19. *Faltenbecher* perem-oldaltöredéke. Narancsszínű bevonattal, barna foltal. (BÓNIS 1942, 17)

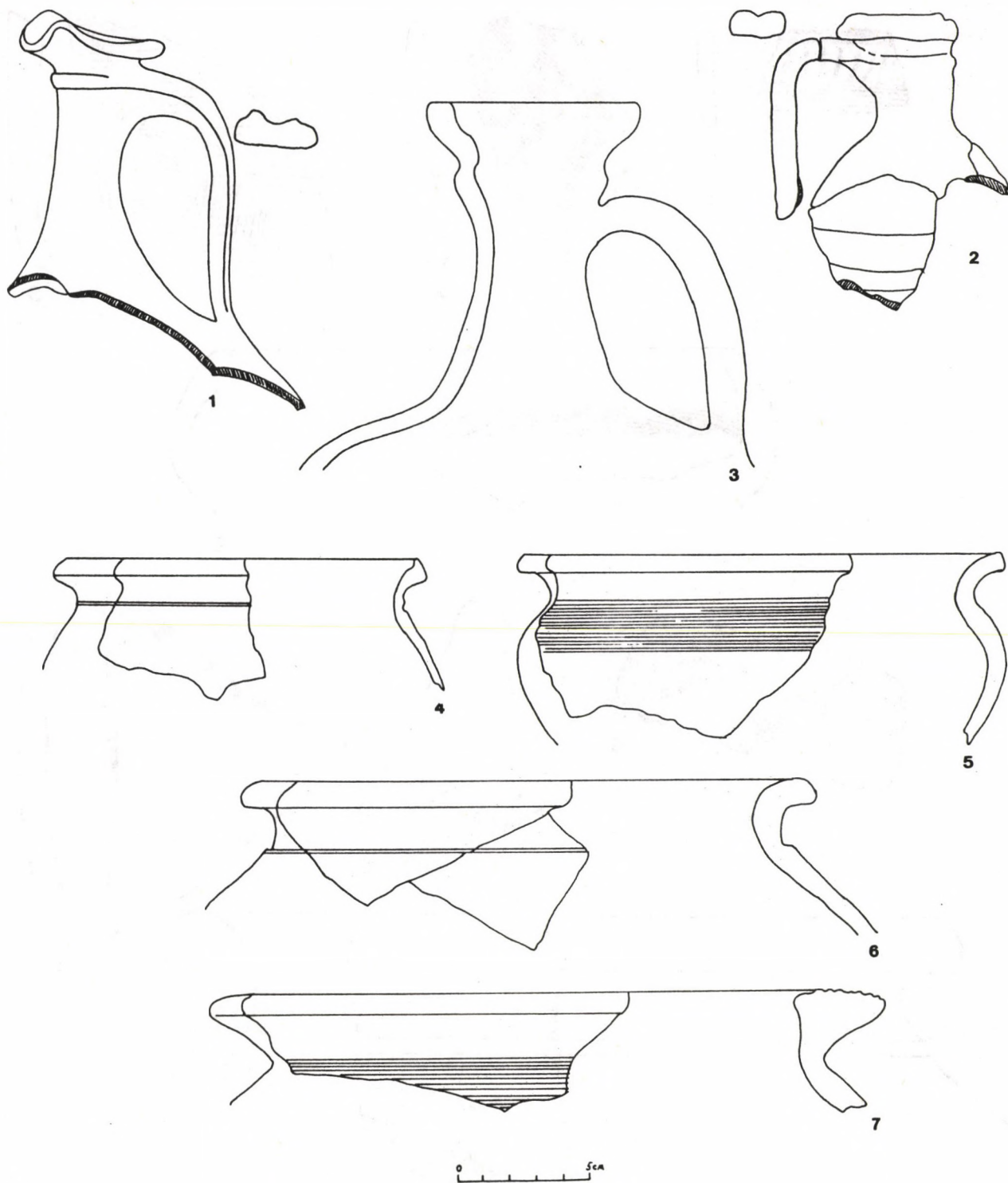
Lelőhely: 5. felület, északi rész, úttest átvágás 60–110 cm.

L.sz: 91.7.477.

20. *Faltenbecher* oldaltöredéke lencsealakú díszekkel. Szürke bevonatos.

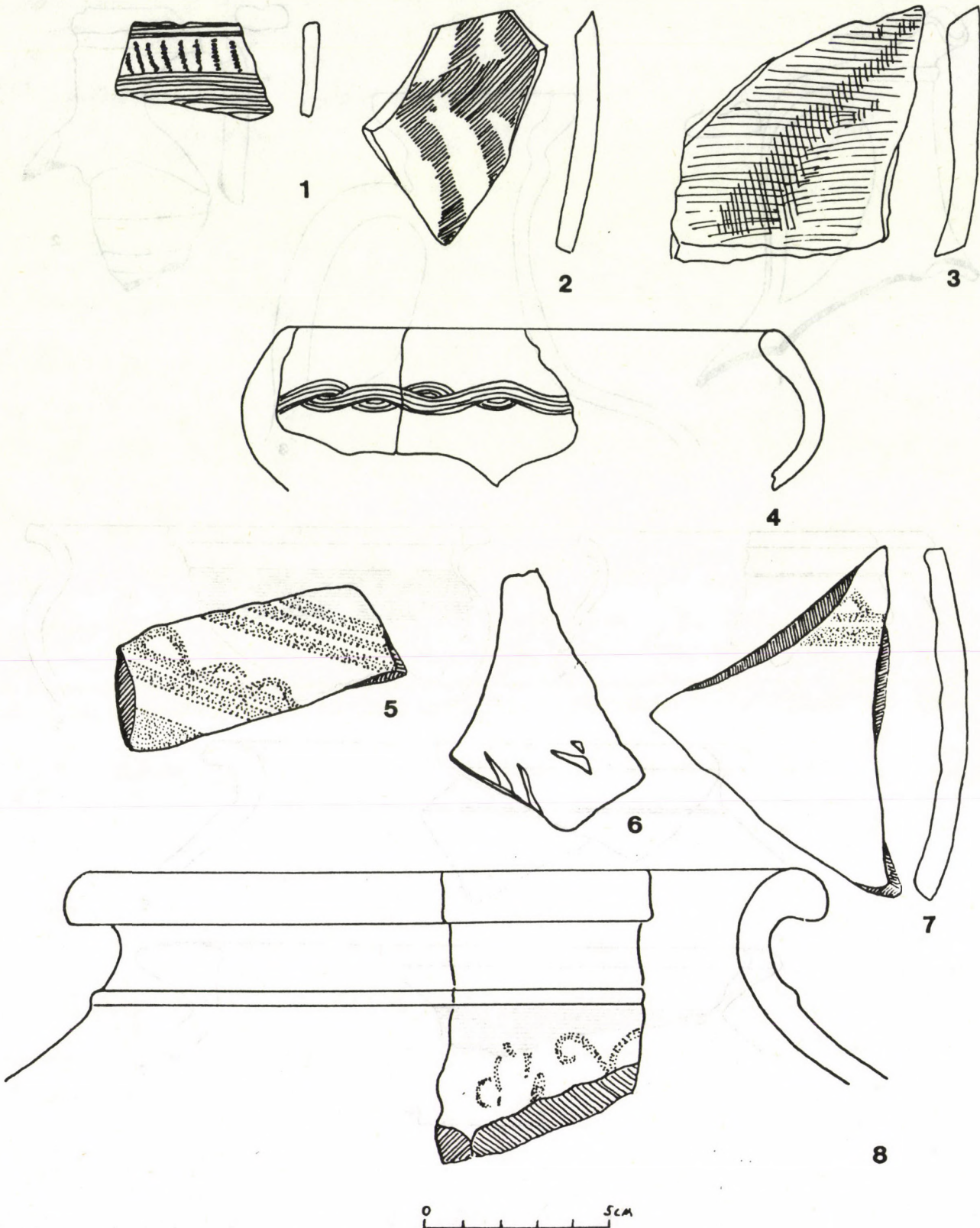
Lelőhely: 5. felület északi vége, köves szint körül –60 cm.

L.sz: 91.7.1222. (16.3. kép)

13. kép 1–3: Korszók töredékei Albertfalváról (Kat.sz.: 53, 54, 55); 4–7: Edénytöredékek az albertfalvai vicusból (Kat.sz.: 13, 45, 62, 11)

Fig. 13 1–3: Jug fragments from Albertfalva (cat. nos.: 53, 54, 55); 4–7: Pottery fragments from the vicus at Albertfalva (cat. nos.: 13, 45, 62, 11)

14. kép 1-4: Dísztett edénytöredékek Albertfalváról (Kat.sz.: 14, 52, 18. sz.); 5-8: Besímított díszű és kurzív betűs töredékek Albertfalváról (Kat.sz.: 60, 69, 61, 63)

Fig. 14 1-4: Fragments of decorated pottery from Albertfalva (cat. nos.: 14, 52, 18); 5-8: Fragments of burnished ware and one with graffito from Albertfalva (cat. nos.: 60, 69, 61, 63)

d) *Pecsettelt áru és tálak*

21. *Tál* aljtöredéke pecsettelt motívum részletével. Narancsszínű bevonatos.

Lh: 4/B felület, köves szint átvágásából, 1–1,30 m

L.sz: 91.7.1214.

22. *Tál* alj-oldaltöredéke pecsettelt rozettadísszel. Körbefutó többszörös vonaldíszek. Fekete bevonatos.

Lh: 4/A nyugati rész.

L.sz: 91.7.1260. (11. kép 6)

23. *Tál* duzzadt perem-oldaltöredéke. A levélsorok közötti sávot bepecsettelt tojás, pálcikatag, rozetta és levélmintával díszítették. Szürke (MARÓTI 1985, VII.t/9. változat).

Lh: 4/A felület, északi rész, szürke agyagos betöltés.

L.sz: 91.7.1245. (11. kép 1)

24. *Tál* oldaltöredéke, fogazott díszű, ívelt díszítő motívummal és többszörös tojástag motívummal díszítették. Szürke bevonatos.

Lh: 4/B felület, köves felület átvágása, 1–1,30 m.

L.sz: 91.7.1216.

25. *Tál* enyhén duzzadt perem-oldaltöredéke, bepecsettelt levélmotívum részletével. Szürke bevonatos.

Lh: 4/B felület, köves felület átvágása, 1–1,30 m.

L.sz: 91.7.1217.

26. *Tál* enyhén duzzadt perem-oldaltöredéke. Perem alatt díszítetlen sáv. Alatta háromágú, bepecsettelt levél, tojástag és rozettamotívum. Szürke bevonatos (MARÓTI 1985, XII/7 változat).

Lh: 4/B felület, köves felület átvágása, 1–1,30 m.

L.sz: 91.7.1218–91.7.1219. (11. kép 3)

27. *Tál* enyhén duzzadt perem-oldaltöredéke. Bepecsettelt tojástaggal és rombuszidom motívummal díszítették. Fekete bevonatos (MARÓTI 1985, V.t/7. változat).

Lh: 5. felület, út átvágásából, 60–1,10 m.

L.sz: 91.7.1224. (11. kép 2)

28. *Tál* oldaltöredéke bepecsettelt akanthusz, szőlőlevél, tojás és pálcikatag mintával. Világosszürke (MARÓTI 1985, X.t.10. kép változata).

Lh: 5. felület, út átvágásából 60–1,10 m.

L.sz: 91.7.1225. (11. kép 4)

29. *Tál* aljtöredéke bepecsettelt levéldísszel. Nyers színű alapon, piros festéknyommal.

Lh: 5. felület, déli rész, fekete bolygatatlan föld feletti betöltés.

L.sz: 91.7.1228. (11. kép 5)

30. *Tál* aljtöredéke bepecsettelt többágú rozetta és vonaldíszekkel. Barna anyagú.

Lh: 5. felület, 2. sz. lakógödörtől északra, az út átvágásából 60–90 cm.

L.sz: 91.7.709. (11. kép 8)

31. *Tál* aljtöredéke rozettamotívummal. Drapp bevonatos. Kopott.

L.sz: 91.7.130. (11. kép 9)

32. *Tál* aljtöredéke RESPECTVS F bélyeggel fogaskarcolás keretben. Szürke bevonatos (NAGY L. 1942, 258).

Lh: 4/A–B között – Kemence anyaga.

L.sz: 91.7.758. (11. kép 7)

33. *Tál* töredéke tört profillal, à barbotine technikával készült levéldísszel. (GABLER 1976d, 48–52). Téglaanyagú, kopott.

Lh: I/2 felület, fal felett (1991)

L.sz: 91.7.1246.

34. *Mélyebb tál* vízszintesen kihajló, többszörösen hornyolt perem-nyaktöredéke. Szürke, szemcsés (BÓNIS 1942, XXII/13. kép).

Lelelőhely: 4. felület, úttest feletti szürke betöltés – 60 cm.

L.sz: 91.7.30.

35. *Tál* behúzott perem-oldaltöredéke. Szürke, szemcsés.

Lelelőhely: 4/A felület, északi vége, törmelékes betöltés, 100–140 cm.

L.sz: 91.7.201.

36. *Tál* peremtöredéke hornyolással, narancsszínű bevonattal (PÓCZY 1956, 87; PÓCZY–ZSIDI 1992, 10).

Lelelőhely: 4–4. felület tanúfalának elbontása. Szürke, kevert betöltés, 40–60 cm.

L.sz: 91.7.46.

37. *Tál* peremtöredéke szívalakú profillal. Szürke bevonatos.

Lelelőhely: 4–5. felület tanúfalának elbontása. Köves, törmelékes betöltés, 1,20–1,40 m.

L.sz: 91.7.98.

38. Drag. 29. formát utánzó *tál* duzzadt perem, tört profilú oldaltöredéke. Szürke bevonatos (BÓNIS 1942, XXI/19).

Lh: 8. felület – út feletti betöltés, 40–60 cm.

L.sz: 91.7.802.

39. *Lapos tál* perem-oldaltöredéke, fogaskarcolás díszével. Szürke bevonatos.

Lh: 5. felület, északi rész, útvágás.

L.sz: 91.7.1215. (12. kép 3)

40. *Tál* duzzadt perem-oldaltöredéke, bordataggal és fogaskarcolással díszítették. Fekete bevonatos.

Lelelőhely: 4–5. felület, tanúfal elbontásából, 40–60 cm.

L.sz: 91.7.1227. (12. kép 1)

41. *Tálka* duzzadt perem-oldaltöredéke. Belső oldalán, a perem alatt hornyolás. Szürke bevonatos (BÓNIS 1942, XI/16. kép).

Lelelőhely: 5. felület, 2. sz. lakógödörtől É-ra, köves felület átvágása.

L.sz: 91.7.1212. (12. kép 4)

42. *Lapos tál* vízszintesen kihajló peremtöredéke, hornyolással és fogaskarcolással díszítették. Barna bevonatos.

Lelelőhely: 4/A felület középső rész. 1. sz. lakógödör betöltése.

L.sz: 91.7.1192. (12. kép 2)

43. *Tál* perem, tört profilú oldaltöredéke, applikált fűdísszel. Szürke bevonatos (PÓCZY 1956, Abb. 6/19).

Lelelőhely: I/2. felület, agyagos, paticos felület átvágásából. (1991)

L.sz: 91.7.1190. (12. kép 7)

44. *Tál* alj-oldaltöredéke. Belül piros márványutánzás, kívül nyersszínű (GABLER 1977, 16).

Lelelőhely: 4. felület, vályogos agyagos betöltés, 1,40–1,80 m.

L.sz: 91.7.77.

45. *Mélyebb tál* ferdén kihajló perem-oldaltöredéke, sűrű hornyolással és fésülésnyommal. Kívül szürke, belül nyersszínű.

Lh: 4/A felület, nyugati rész.

L.sz: 91.7.1255. (13. kép 5)

46. *Dörzstál* kihajló perem-oldaltöredéke. Nyersszínű (GABLER 1977, 164–166).

Lelelőhely: 6. felület, útvágás, 50–80 cm.

L.sz: 91.7.791.

e) *Füstöltálak, háromlábú tálak*

47. *Alj*, nyersszínű alapon, piros festéknyommal.

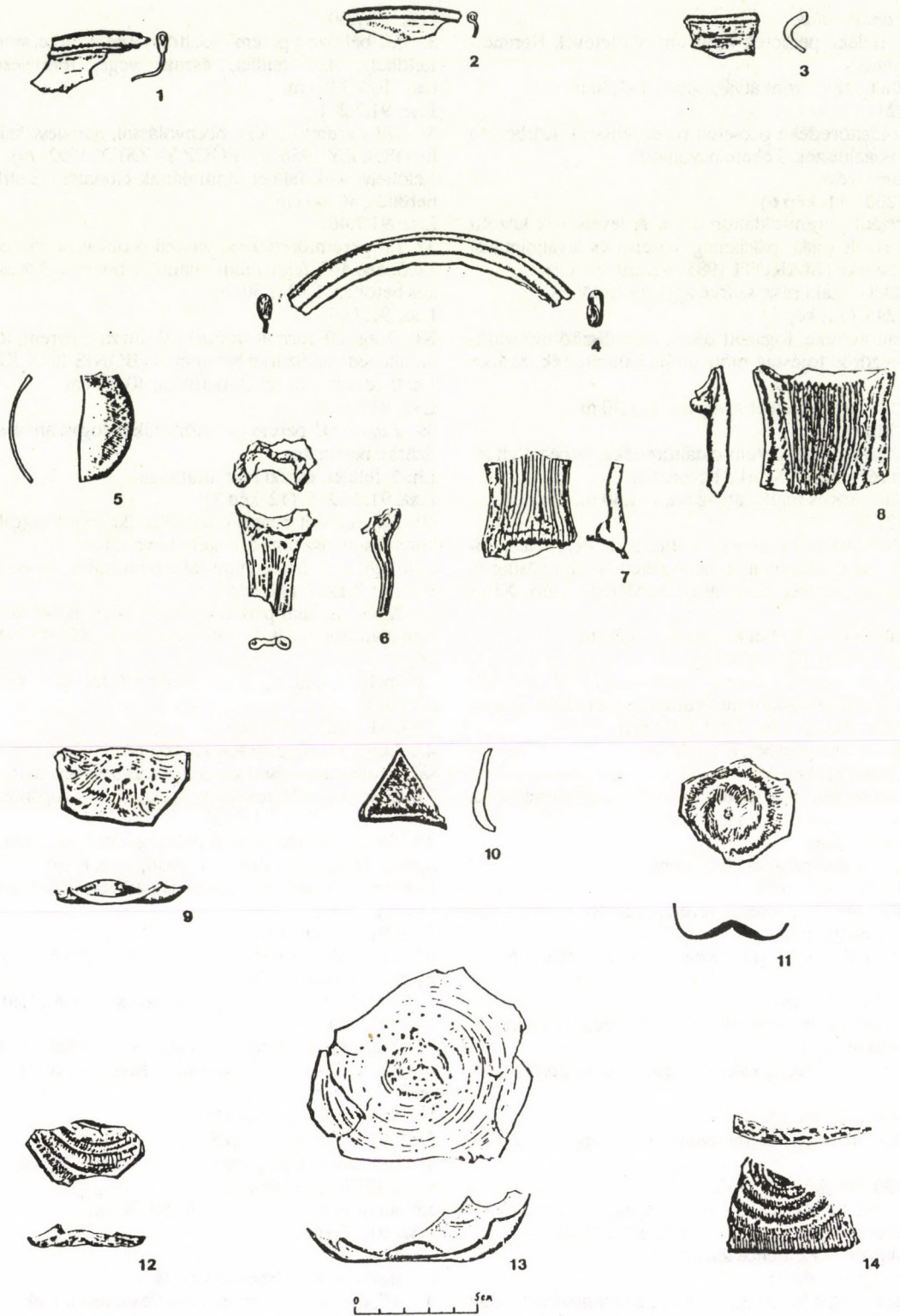
Lh: 3. felület, ÉD-i irányú fal körül a kevert betöltésből. (1991)

L.sz: 91.7.988.

48. *Oldaltöredék* dísszel. Nyersszínű.

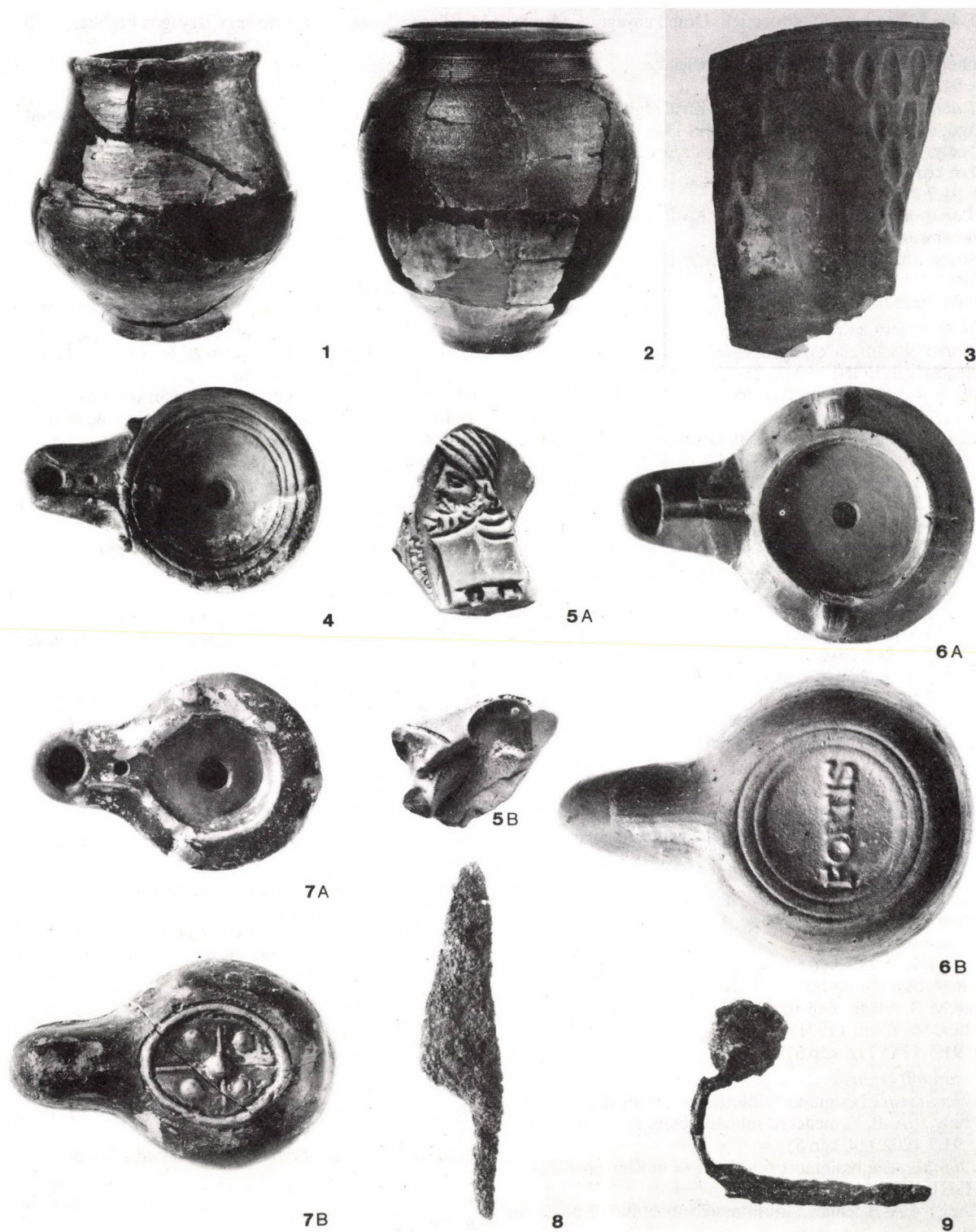
Lelelőhely: 4/A felület déli része. KNY-i irányú faltól délre, 0–50 cm.

L.sz: 91.7.182.

15. kép 1-8: Üvegedény töredékek Albertfalváról (Kat.sz: 93, 86, 87, 83, 92, 90, 88, 89); 9-14: Üvegedény aljtöredékek Albertfalváról (Kat.sz: 81, 91, 84, 75-77)

Fig. 15 1-8: Fragments of glass vessels from Albertfalva (cat. nos.: 93, 86, 87, 83, 92, 90, 88, 89); 9-14: Base fragments of glass vessels from Albertfalva (cat. nos. 81, 91, 84, 75-77)

16. kép Albertfalva, vicus. 1: La Tène D típusú bögre (Kat.sz: 10); 2: Fazék (Kat.sz: 12); 3: Faltenbecher töredék (Kat.sz: 20); 4: Volutás mécs (Kat.sz: 65); 5a–b: Volutás mécs-töredékek (Kat.sz: 64); 6a–b: Fortis mécses (Kat.sz: 66); 7a–b: Fortis mécses (Kat.sz: 67); 8: Vaspengé (Kat.sz: 101) (2:3 méret); 9: Fibula töredék (Kat.sz: 99)

Fig. 16 Military vicus, Albertfalva. 1: La Tène D-type jug (cat. no. 10); 2: Pot (cat. no. 12); 3: fragment of a goblet with impressed walls (cat. no. 20); 4: voluted lamp (cat. no. 65); 5a–b: fragments of voluted lamp (cat. no. 64); 6a–b: Fortis-type lamp (cat. no. 66); 7a–b: Fortis-type lamp (cat. no. 67); 8: iron blade (cat. no. 101, scale 2:3); 9: fragment of a fibula (cat. no. 99)

49. *Lábastálhoz* tartozó aljtöredék. Drapp anyagú. Égésnyomok.

Lelőhely: 1. felület nyugati felének mélyítése.

L.sz.: 91.7.4.

50. *Lábastálhoz* tartozó aljtöredék. Kívül téglá, belül szürke anyagú, sűrű fésülésnyommal (BÓNIS 1942, XLII/15).

Lelőhely: 4. felület déli rész, agyagos szürke betöltés, 1,40–1,80 m között.

L.sz.: 91.7.216.

51. *Lábastálhoz* tartozó aljtöredék. Kívül barna, belül sötét-szürke anyagú.

Lelőhely: 1/B felület, hosszú ÉD-i irányú faltól nyugatra, 1–1,30 m.

L.sz.: 91.7.1257.

f) *Korsó, kancsó, szűrőedény*

52. *Korsó* oldaltöredéke, nyersszínű alapon narancsszínű sávok festésével (BÓNIS 1942, 25–27).

Lelőhely: 4–5. felület, tanúfal elbontásából, 80–120 cm.

L.sz.: 91.7.1231. (14. kép2)

53. *Korsó* kihajló perem-nyak-oldaltöredéke, keskeny egyszatútú füllel. Nyersszínű (BÓNIS 1942, 25–27).

Lelőhely: 3. felület, humusz alatti betöltés.

L.sz.: 91.7.1254. (13. kép 2)

54. *Korsó* lóhereformájú peremtöredéke, alatta három vájatos füllel. Téglasszínű (BÓNIS 1942, 25–27).

Lelőhely: 4/B felület, csatornánál, égett felület kibontásából.

L.sz.: 91.7.1220. (13. kép 1)

55. *Korsó* szélesen enyhén duzzadt perem, bordázott nyak és hornyolt díszű oldaltöredéke, három osztatú füllel. Nyersszínű (BÓNIS 1942, 25–27).

Lelőhely: 4/A felület, lakógödör betöltése.

L.sz.: 91.7.1221. (13. kép 3)

56. *Szűrőedény* perem-nyaktöredéke. Nyersszínű.

Lelőhely: 4/A felület, falak feletti betöltés.

L.sz.: 91.7.152.

g) *Amphorák*

57. *Amphoradugó*. Nyersszínű.

Lelőhely: I/2–3 tanúfal elbontásából, égett, kemencés felület átvágásából, 0,80–1,20 m.

L.sz.: 91.7.1266.

58. Galléros *perem-nyaktöredék*. Téglasszínű.

Lelőhely: 4/B felület északi vége, 1,40–1,70 m, szürke kevert betöltés.

L.sz.: 91.7.1235. (12. kép 6)

59. Galléros *perem-nyaktöredék*. Nyersszínű.

Lelőhely: 3. felület, déli rész. ÉD-i irányú fal feletti szürke betöltés, 50–70 cm. (1991)

L.sz.: 91.7.1247. (12. kép 5)

h) *Besimított kerámia*

60. *Oldaltöredék* besimított felülettel és hullámvonal dísszel.

Lelőhely: 4/A–B. Kemencére ráborult cserepek között.

L.sz.: 91.7.1202. (14. kép 5)

61. *Oldaltöredék* besimított felülettel és hullámvonal-dísszel (M. GRÜNEWALD 1979, 86/2).

Lelőhely: 4/A–B felület tanúfalának elbontásából 0–40 cm között.

L.sz.: 91.7.1232. (14. kép 7)

62. *Edény* duzzadtan kihajló perem-nyak-oldaltöredék, besimított felülettel (M. GRÜNEWALD 1979, Taf. 86).

Lelőhely: 4/B felület, köves szint átvágása. 1–1,30 m.

L.sz.: 91.7.1201. (13. kép 6)

63. *Edény* gömbölyűen kihajló perem-nyak-oldaltöredéke, besimított indadísszel (M. GRÜNEWALD 1979, 86/10; OT-TOMÁNYI 1981, XXIV/8).

Lelőhely: 5. felület, törmelékes, agyagos betöltés, 1,70–1,90 m.

L.sz.: 91.7.689. (14. kép 8)

i) *Mécsesek*

64. *Volutás mécs*töredék szakállas maszk ábrázolásával. Téglasszínű alapon narancsszínű festéssel (IVÁNYI 1935, VT/10).

Lelőhely: 4–5. felület tanúfal elbontásából, 80–120 cm.

L.sz.: 91.7.587. (16. kép 5/a–b)

65. *Volutás mécs*. Barnás-piros festésű.

Lelőhely: 4/A felület északi vége, köves törmelékéből, 80–120 cm között.

L.sz.: 91.7.854. (16. kép 4)

66. *Fortis* típusú mécs. Alján koncentrikus körökben *FOR-TIS* bélyegző. Barnás-piros festés.

Lelőhely: I/3. felület, ED-i irányú fal feletti kevertből.

L.sz.: 91.7.1249. (16.6/a–b kép)

67. *Fortis* típusú mécs 3 bütyökkel. Alján keretdísz és keresztmotívum öt bütyökdísszel. Téglasszínű alapon, barnás-piros festéssel.

Lelőhely: 5. felület, szürke kevert –50 cm.

L.sz.: 91.7.855. (16.7/a–b kép)

68. *Fortis* típusú *mécs* discusának bütykös töredéke. Nyersszínű, pirosra festett.

Lelőhely: 3. felület, elszíneződésből, 1,40–1,60 m.

L.sz.: 91.7.26.

j) *Karcolt díszű kerámia*

69. *Oldaltöredék*. Nyersszínű kurzív betűkkel.

Lelőhely: 4/B–4/A felület, kemencére omlott cserepekkel.

L.sz.: 91.7.776. (14. kép 6)

70. *Oldaltöredék* bekarcolt dísszel.

Lelőhely: 4/A felület, szürke agyagos betöltés, 1,40–1,60 m.

L.sz.: 91.7.224.

E) *Varia*

a) *Tegulae*

71. *Tegulatöredék* bekarcolt (BILKEI 1977, 92) kereszt és hornyolásnyommal.

Lelőhely: 3. felület északi részének mélyítése, 60–70 cm.

L.sz.: 91.7.15.

72. *Tegulatöredék* bekarcolt kereszt dísszel.

Lelőhely: 4–5. felület, tanúfal elbontásából, szürke, kevert föld, 60–80 cm.

L.sz.: 91.7.593.

73. *Tegulatöredék* többszörösen bevéselt vonaldíszekkel.

Lelőhely: 7. felület, út felett.

L.sz.: 91.7.1229.

b) *Pasztagyöngy*

74. *Pasztagyöngy*, zöldes-kék gerezdelt (LÁNYI 1972, 87, 182–183)

Lelőhely: 4. felület, sóderes, köves szinten –60 cm.

L.sz.: 91.7.877.

F) *Üvegek*

75. *Palack* aljtöredéke, többszörös köríves dísszel. Zöld, áttetsző színű. Vastagabb falú (BARKÓCZI 1988. Nr. 411, 418).

Lelőhely: 4–5. felület közti tanúfal elbontása, köves felület átvágásából, 80–120 cm.

L.sz.: 91.7.876. (15. kép 12)

76. *Üvegedény* alj és oldaltöredéke. Zöldesszínű, vékonyfalú (BARKÓCI 1988. II. tábla, 21. kép).

Lelőhely: 5. felület északi meghosszabbítása, szürke kevert föld, -130 cm.

L.sz.: 91.7.1161. (15. kép 13)

77. *Palack* aljtöredéke, többszörös kördísz részletével. Zöld áttetsző színű, vastagabb falú (BARKÓCZI 1988, Nr. 411, 418).

Lelőhely: 4/A középső felület, út átvágása.

L.sz.: 91.7.1162. (15. kép 14)

78. *Üvegedényke* oldaltöredéke. Sárgás, fehér színű, vékonyfalú.

Lh: 4/A – útátvágás.

L.sz.: 91.7.1163.

79. *Üvegedény* aljtöredéke, zöld, vastagfalú.

Lelőhely: 4/A – útátvágás.

L.sz.: 91.7.1164.

80. *Üvegedény* ívelt profilú oldaltöredéke. Zöldes-fehér, vékonyfalú.

Lelőhely: 4/A középső felület, útátvágás.

L.sz.: 91.7.1165.

81. *Üvegedény* aljtöredéke. Zöld, áttetsző (BARKÓCZI II. tábla, 21. kép).

Lelőhely: Szórvány.

L.sz.: 91.7.1166. (15. kép 9)

82. *Üvegedény* oldaltöredéke, enyhén ívelődő profillal.

Lelőhely: Szórvány.

L.sz.: 91.7.1167.

83. *Üvegedény* aljtöredéke. Zöld, áttetsző színű (BARKÓCZI 1988, III/23).

Lelőhely: 5. felület, útátvágás.

L.sz.: 91.7.1157. (15. kép 4)

84. *Pohárka* alja. Sárgás-zöld. Vékonyfalú (BARKÓCZI 1988, 27. változata).

Lelőhely: 5. felület, útátvágás.

L.sz.: 91.7.1158. (15. kép 11)

85. *Oldaltöredék*, sárgászöld, vastagabb falú.

Lh: 4/B köves felület felett

L.sz.: 91.7.1159.

86. *Üvegedény* aljtöredéke, zöld, áttetsző színű. Vékonyfalú.

Lelőhely: 4/B köves felület felett.

L.sz.: 91.7.1160. (15. kép 2)

87. *Üvegedény* kihajló perem-nyaktöredéke. Zöld, vékonyfalú.

Lelőhely: 5. felület, útátvágás 1,10–1,50 m.

L.sz.: 91.7.1168. (15. kép 3)

88. *Palack* fültöredéke. Zöld, vastagfalú (BARKÓCZI 1988, XXXIX/428).

Lelőhely: 5. felület, útátvágás, 0,80–1,10 m.

L.sz.: 91.7.1169. (15. kép 7)

89. *Palack* fültöredéke, bordázott. Zöld színű (BARKÓCZI 1988, XXXIX/428).

Lelőhely: 4–5. felület közti tanúfal elbontásából, útátvágás 0,80–1,20 m.

L.sz.: 91.7.1170. (15. kép 8)

90. *Palack* fültöredéke. Zöld, vékonyfalú (BARKÓCZI 1988, XXXV.T.390).

Lelőhely: 5. felület, útátvágás.

L.sz.: 91.7.1171. (15. kép 6)

91. *Alj-oldaltöredék*. Zöld, vastagabb falú (BARKÓCZI 1988, 208).

Lelőhely: 5. felület, útátvágás.

L.sz.: 91.7.1172. (15. kép 10)

92. *Oldaltöredék* ívelt profillal. Zöld, vékonyfalú (BARKÓCZI LXXX/199-III-IV. sz.).

Lelőhely: 4/A felület déli rész, 0–40 cm.

L.sz.: 91.7.1173. (15. kép 5)

93. *Üvegedény* aljtöredéke.

Lelőhely: 4/A felület déli rész.

L.sz.: 91.7.1174. (15. kép 1)

G) Fémek

a) Bronzok

94. *Kis verettöredék gombbal*.

Lelőhely: 4/A felület keleti rész, ÉD-i fal mellől.

L.sz.: 91.7.896.

95. *Verettöredék* elmosódott mintával, szeghellyel.

Lelőhely: 5. felület, északi vége, úttest átvágás, 1,70–1,90 m.

L.sz.: 91.7.892.

96. *Bronzlemez* hullámos széllel.

Lelőhely: 4/A felület – 60–80 cm.

L.sz.: 91.7.889.

97. *Szeg* lapos fejjel, kis szárral.

Lelőhely: 5. felület, északi rész, 100–130 cm.

L.sz.: 91.7.893.

98. *Szeg* gömbölyű fejjel.

Lelőhely: 1. felület, északi rész, kevert agyagos betöltés, 0,80–1,20 m.

L.sz.: 91.7.887.

b) Vasak

99. *Fibula gombos töredéke*.

Lelőhely: 7. árok, köves felület.

L.sz.: 91.7.911. (16/9. kép)

100. *Függő* (?). Mandulaformájú. Korrodált.

Lelőhely: 5. felület, köves szint tisztítása.

L.sz.: 91.7.903.

101. *Késpenge*.

Lelőhely: 5. felület, köves szint átvágás, 90–130 cm.

L.sz.: 91.7.910. (16/8. kép)

102. *Kulcs*. Korrodált.

Lelőhely: 9/C felület, útátvágás.

L.sz.: 91.7.931.

103. *Keskeny vaspánt* töredéke, középen szeghellyel.

Lelőhely: 5. felület, a fal mellől.

L.sz.: 91.7.905.

104. *Kerek vaspánt*, belül üreges.

Lelőhely: 5. felület, agyagos betöltés, kövek alól.

L.sz.: 91.7.906.

105. *Vaspatkó* töredéke.

Lelőhely: 6. felület déli rész, útátvágás.

L.sz.: 91.7.912.

106. *Vasszeg* lapos fejjel.

Lelőhely: 3. felület déli vége, szürke kevert, 80–120 cm.

L.sz.: 91.7.917.

Az eredmények értékelése

A korábbi és a jelenlegi kutatások alapján összefoglaljuk az albertfalvai auxilaris tábornálközező vicus jellegzetességeit. A település mérete: 720.000 m² (NAGY T. 1962, 521). A terület 20–25%-a feltárt.

A korai, *Flavius kori* település maradványai a tábornálközező déle, nyugatra és északra is megtalálhatók (NAGY T. 1973, III. térképmelléklet). A feltárt objektumok lakógödrök, gerendavázás építmények, vermek stb. voltak. A keleti *Flavius kori* záróobjektumok az

újabb kutatások szerint³¹ az auxiliaris tábor keleti részének pusztulásához hasonlóan a Duna mederváltozása miatt megsemmisültek. A korai település északi, nyugati, déli határait még nem ismerjük. A korai vicus településszerkezetének, jellegének meghatározása nem egyértelmű, részben a feltárások kényszerű korlátai miatt (leletmentések stb.), részben a későbbi római pusztulások, plinaifrózások miatt.

Az albertfalvai vicus *kőfalas* építkezéseiről már több adatunk van. Az auxiliaris tábortól délre és dél-nyugatra feltárt, többszörösen megújított lakóépületeket tartalmaznak, melyeket falfestményekkel és fürdőhelyiségekkel láttak el (NAGY T. 1948, 92–114; NAGY T. 1949, 49–60). Az auxiliaris tábortól északra kőépületek kerültek napvilágra.³² A mai modern gyárnegyed alatt húzódnak a vicus ipari jellegű építményei: tímár és fémöntő műhelyek kutakkal (NAGY T. 1973, 118). Itt előkerült még egy útállomás (NAGY T. 1962, 522) és egy szentély is (NAGY T. 1962, 43.9. kép). Az ipari teleprész beépítettségére vonatkozóan az újabb kutatások is gazdagították ismereteinket.³³ Az ipari negyed K-ról a limesut határolta.³⁴ Az északkeleti iparnegyed úthálózatára: a limesútból kiágazó KNy-i irányú útra (NAGY T. 1962, 522) és a nagyjából ÉD-i irányú útra van adat (NAGY T. 1973, összesítő I. térkép). Az említett ÉD-i irányú úttól nyugatra, a vicus északi ipartelepének nyugati része még feltáratlan – ez részben már a feltöltött terület alatt húzódik. Az albertfalvai vicus nyugati szélén fazekasműhelyek kőépületei kerültek elő (NAGY T. 1973, 118).

A 6-os út építését megelőző kutatások során az auxiliaris tábortól nyugatra egy többszörösen, jól megépített kőépület maradványa került feltárára (4-4/a-4/B felület). Az alaprajz nem teljes, így funkcióját nem ismerjük. Szárazfalazással megépített épületmaradványok is előkerültek (8. kép, A–B felület), de a teljes

alaprajz és ennek kapcsán a funkció meghatározása még nem lehetséges. A munka során új adatokat nyertünk a vicus településszerkezetéhez.

A Római Birodalom provinciái közül Britannia eddigi katonai vicusainak feldolgozása készült el (SOMMER 1984). A magyarországi limes³⁵ auxiliaris vicusainak emlékeiről és feltárásairól még nagyon kevés az adat (NAGY T. 1973, 124; MÓCSY 1980, 365–376; MÓCSY–FITZ 1990, 234). A mellékelt felsorolás alapján az alábbi auxiliaris táborok vicusait ismerjük: Ad Flexum (PUSZTAI 1976, 15), Quadrata (GABLER 1976a, 19; VISY 1988, 44), Arrabona (GABLER 1971, 5–54; GABLER 1976b, 23; VISY 1988, 46), Ács-Vaspuszta (GABLER 1989), Ad-Mures (GABLER 1976c, 29; VISY 1988, 52), Crumerum (VISY 1988, 63), Tokod (MÓCSY 1976a, 47; MÓCSY 1981), Solva (SOPRONI 1976a, 49; SOPRONI 1978, 16–21), Cirpi (SOPRONI 1976b, 69; SOPRONI 1978, 62), Ulcisia Castra (SOPRONI 1976c, 77; SOPRONI 1978, 68; VISY 1988, 78), Aquincum (NAGY T. 1971, 59–81; NÉMETH 1992, 84), Albertfalva³⁶, Campona (FÜLEP 1976, 93; VISY 1988, 90), Matrica (MÓCSY 1976b, 95), Vetus Salina (BARKÓCZI 1976, 99; VISY 1988, 98), Intercisa (VISY 1976a, 101 és VISY 1988, 100), Annamatia (VISY 1976b, 107; VISY 1988, 109), Ad Statuas-Várdomb (FITZ 1976, 111).

Visszatérve az albertfalvai auxiliaris tábor vicusára, fel kell a figyelmet hívni arra, hogy a még 75%-ban feltáratlan „vicus” terület mély, még nem feltöltött terület alatt húzódik, azaz ez a terület még beépítetlen! Az albertfalvai auxiliaris vicus abban a szerencsés helyzetben van még, hogy a hatalmas, mély, még beépítetlen terület tervszerű, szisztematikus feltárással a pannoniai auxiliaris táborokra jellemző vicus sajátosságai is csaknem teljes egészében még megismerhetők!³⁷

Jegyzetek

- 1 Az 1990. évi ásátási dokumentációt I. BTM Adattárában 1646-91. sz. alatt. Az 1991. évi ásátási dokumentációt I. a BTM Adattárában 1685-92. sz. alatt.
- 2 BTM Adattárának adatai alapján a vasúti aluljáró körül leletek kerültek a BTM-be 1-6/1948. sz. alatt. A leletek ma már nem azonosíthatók.
- 3 Lelt.sz.: 91.7.1-2.
- 4 A terület földrajzi viszonyairól I. Végh Endre in Tétény-Promontor. Bp. 1988. 17-33. Az idézett katonai térképek megtalálhatók a Hadtörténeti Intézet Térképtárában.
- 5 L. 1. j-t.
- 6 1991/II. munkahely – I. 1. j-t.
- 7 NAGY T., ArchÉrt 84(1958)85, NAGY T., RégFüz 1:14 (1960) 30-31. NAGY T., BudRég XX(1963)543-545, NAGY Y., RégFüz 1:20(1967)34-35, NAGY T., BudRég XXIII(1973)271.
- 8 L. SZIRMAI K., Új régészeti adatok az albertfalvai vicushoz (1973-1977) s.a.
- 9 Az előkerült fontosabb leletek: L.sz.: 91.7.313-320, L.sz.: 91.7.347-348, L.sz.: 91.7.1311.

- 10 L.sz.: 91.7.1275, L.sz.: 91.7.1277. – A munkánk során említett sigillataanyag meghatározását Gabler Dénesnek köszönöm. Egyben itt említjük meg, hogy a 6-os út építését megelőző régészeti munkák sigillataanyagának teljes feldolgozását Gabler Dénestől várjuk.
- 11 L.sz.: 91.7.215, L.sz.: 91.7.78-79, L.sz.: 91.7.82, L.sz.: 91.7.86-89.
- 12 L.sz.: 91.7.1272.
- 13 L.sz.: 91.7.1195, L.sz.: 91.7.1197, L.sz.: 91.7.1200, L.sz.: 91.7.1202.
- 14 L.sz.: 91.7.939.
- 15 L.sz.: 91.7.1269.
- 16 L.sz.: 91.7.9., L.sz.: 91.7.11., L.sz.: 91.7.21-23., L.sz.: 91.7.26.
- 17 L.sz.: 91.7.590.
- 18 Sigillatátöredékek: L.sz.: 91.7.1284-91.7.1293., L.sz.: 91.7.1336-1343., L.sz.: 91.7.1333-1334., L.sz.: 91.7.1326-1328.
- 19 Sigillatátöredékek: L.sz.: 91.7.1353., L.sz.: 91.7.13, 64-1368., kerámiára l. még L.sz.: 91.7.781-782., L.sz.:

- 91.7.807–811., L.sz.: 91.7.822–853.; fémleletekre p.o. vaspatkó: L.sz.: 91.7.912., vas tengelyszegre: K. SZIRMAI, Small bronze and iron finds from the vicus of the military fort Budapest-Albertfalva. S.a. (Nijmegen 1992, Bronzkonferencia aktája.)
- 20 L.sz.: 91.7.1312.
- 21 Amennyiben a Nagy T. által feltárt ÉD-i irányú útszakaszt elvben meghosszabbítjuk D felé.
- 22 Sigillaták: L.sz.: 91.7.1273–1274., L.sz.: 91.7.1280–76.1281., L.sz.: 91.7.1333–1334., L.sz.: 91.7.1327–1328., L.sz.: 91.7.1348–1350., L.sz.: 91.7.1358. Bronzgyűrű: L.sz.: 91.7.883.
- 23 L.sz.: 91.7.882., 91.7.879., 91.7.815–819. Fémleletek: L.sz.: 91.7.944., 91.7.887., 91.7.894., valamint I. erre a 19. j-ben említett kéziratot.
- 24 L.sz.: 91.7.1220., 91.7.1233., 91.7.886., 91.7.280–7.91.7.349–359., 91.7.1239–1240.
- 25 L.sz.: 91.7.364–373.
- 26 L.sz.: 91.7.1379–1380.
27. L.sz.: 91.7.1011–1012., 91.7.998–999.
- 28 L.sz.: 91.7.964–971., 91.7.1133–1138.
29. L.sz.: 91.7.1049–1051., 91.7.1087., 91.7.996–997.
- 30 L.sz.: 91.7.1370–1372.
- 31 L. 8. j-t.
- 32 L. 7. j-t.
- 33 L. 31. j-t.
- 34 L. 8. j-t.
- 35 Itt kell megemlítnünk, hogy a limestől nyugatra is ismerünk egy katonai vicust: É. KOCZTUR, Ausgrabungen im südlichen Stadtviertel von Gorsium. ARegia. XIII (1972)69–148., J. FITZ: The excavations in Gorsium. Acta ArchHung 24(1972)31–32. fig. 17.
- 36 L. NAGY T. 1948., 1949., 1962. munkáit.
- 37 Végül itt mondok köszönetet mindazoknak, akik a 6-os út építését megelőző munkákban közreműködtek: Elekes Péterné Csontos Katalinnak, Szabó Csillának, Vándor Andrásnének. A rajzokat (11–15. kép) Csontos Katalin, Málík Éva (1., 3–8. kép) Szökrön Péter (2. 1–2. kép) rajzolta, a fotókat Komjáthy Péter (9–10. kép, 16/3. kép), valamint Molnár Ilona készítette (16/1–2. kép; 16/4–9. kép). Munkájukat itt köszönöm.

IRODALOM

- BARKÓCZI 1976 L. BARKÓCZI, *Vetus Salina*. RLiU 1976, 99.
- BARKÓCZI 1988 L. BARKÓCZI, *Pannonische Glasfunde in Ungarn*. Budapest 1988.
- BILKEI 1977 I. BILKEI, *Zur Interpretation der pannonischen ABC Inschriften*. ArchÉrt 104 (1977) 89–93.
- BÓNIS 1942 É. BÓNIS, *Die kaiserzeitliche Keramik von Pannonien*. DissPann II.20. Budapest 1942.
- BÓNIS 1969 É. BÓNIS, *Die spätkeltische Siedlung Gellérthegey-Tabán in Budapest*. Bp. 1969.
- FITZ 1976 J. FITZ, *Ad Statusas*. RLiU 1976, 111.
- FÜLEP 1976 F. FÜLEP, *Campona*. RLiU 1976, 93.
- GABLER 1971 D. GABLER, *Research in the canabae of Arrabona*. Arrabona 13 (1971) 5–54.
- GABLER 1976a D. GABLER, *Quadrata*. RLiU 1976, 19.
- GABLER 1976b D. GABLER, *Arrabona*. RLiU 1976, 23.
- GABLER 1976c D. GABLER, *Ad Mures*. RLiU 1976, 29.
- GABLER 1976d D. GABLER, *Importált reliefdíszű sigillaták és pannoniai utánezataik. – Moulded imitations of Samian ware in Pannonia*. ArchÉrt 103 (1976) 34–52.
- GABLER 1977 D. GABLER, *A dunai limes I–II. század történetének néhány kérdése. – Some remarks on the history of the Danubian Limes of the first AD second century*. ArchÉrt 104 (1977) 5–175.
- GABLER 1989 D. GABLER, *The Roman Fort at Ács-Vaspuszta (Hungary) on the Danubian Limes*. I–III. 53/1.
- GRÜNEWALD 1979 M. GRÜNEWALD, *Die Gefäßkeramik des Legionslagers von Carnuntum*. Der römische Limes in Österreich. Heft XXIX/Wien 1979.
- IVÁNYI 1935 D. IVÁNYI, *Die pannonischen Lampen*. Diss.Pann.II.2. Budapest 1935.
- LÁNYI 1972 V. LÁNYI, *Die spätantiken Gräberfelder von Pannonien*. Acta ArchHung 24 (1972) 53–213.
- MARÓTI 1985 É. MARÓTI, *Római kori pecsételt díszű edénytöredékek Pest megyében*. StCom 17 (1985) 124–134.
- MÓCSY 1976a A. MÓCSY, *Tokod*. RLiU 1976, 47.
- MÓCSY 1976b A. MÓCSY, *Matrica*. RLiU 1976, 95.
- MÓCSY 1980 A. MÓCSY, *Zu den auxiliarvici in Pannonien*. in: *Studien zu antiken Socialgeschichte*. Festschrift F. Vittinghoff. Köln–Wien 1980, 365–376.
- MÓCSY 1981 A. MÓCSY, *Die spätrömische Festung und das Gräberfeld von Tokod*. Budapest 1981.
- MÓCSY–FITZ 1990 A. MÓCSY–J. FITZ szerk.: *Pannonia régészeti kézikönyve*. Budapest 1990, 215–236.

- NAGY 1942 L. NAGY, *Az eraviszkusz kultúra emlékei Budapest környékén*. Budapest 1942. I. 236–258.
- NAGY 1948 T. NAGY, *Az albertfalvai római telep. – Le village romain d'Albertfalva*. AntHung II (1948) 92–114.
- NAGY 1949 T. NAGY, *Az Albertfalvai romanizált eraviszkusz telep emlékényaga. – Les monuments d'un établissement eravisque romanise a Albertfalva*. AntHung III (1949) 49–60.
- NAGY 1962 T. NAGY, *Buda régészeti emlékei*. Budapest Műemlékei. II. Bp. 1962, 13–116.
- NAGY 1971 T. NAGY, *Der vicus und das municipium von Aquincum*. Acta ArchHung 23 (1971) 59–81.
- NAGY 1973 T. NAGY, *Budapest története az őskortól a honfoglalásig. – History of Budapest from the prehistoric age till the Hungarian conquest*. Budapest Története. I. Budapest 1973, 83–184.
- NÉMETH 1992 M. NÉMETH, *Stand der Forschungen in den Militärlagern von Aquincum*. Carn. Jahrbuch 1991 (1992) 81–87.
- OTTOMÁNYI 1981 K. OTTOMÁNYI, *Fragen der spätromischen eingeglätteten Keramik in Pannonien*. DissPann II. 10. Budapest 1981.
- PÓCZY 1956 K. PÓCZY, *Die Töpferwerkstätten von Aquincum*. Acta ArchHung 7 (1956) 73–138.
- PÓCZY 1976a K. PÓCZY, *Budapest-Tabán*. RLiU 1976, 89.
- PÓCZY 1976b K. PÓCZY, *Budapest-Gellért-hotel*. RLiU 1976, 89.
- PÓCZY—ZSIDI 1992 K. PÓCZY—P. ZSIDI, *Römische Keramik in Aquincum*. Budapest 1992.
- PUSZTAI 1976 R. PUSZTAI, *Ad Flexum*. RLiU 1976, 15.
- SOMMER 1984. C. S. SOMMER, *The military vici in Roman Britain*. BAR British Series 129, 1984.
- SOPRONI 1976a S. SOPRONI, *Solva*. RLiU 1976, 49.
- SOPRONI 1976b S. SOPRONI, *Cirpi*. RLiU 1976, 69.
- SOPRONI 1976c S. SOPRONI, *Ulcisia Castra* 1976, 68.
- SOPRONI 1978 S. SOPRONI, *Der spätromische Limes zwischen Esztergom und Szentendre*. Budapest 1978.
- SOPRONI 1985 S. SOPRONI, *Der letzten Jahrzehnte des pannonischen Limes*. München 1985.
- VISY 1976a ZS. VISY, *Intercisa*. RLiU 1976, 100.
- VISY 1976b ZS. VISY, *Annamatia*. RLiU 1976, 107.
- VISY 1988 ZS. VISY, *Der pannonische Limes in Ungarn*. Budapest 1988.

NEW ARCHAEOLOGICAL DATA TO THE RESEARCH OF THE
ALBERTFALVA VICUS
(1990–1991)

Extract

Based on earlier and recent investigations, we summarize the characteristics of the vicus surrounding the auxiliary fortress at Albertfalva. The measure of the settlement is 720,000 square metres (NAGY T. 1962, 521). 20–25% of this area was excavated.

Remnants of the early settlement in the Flavian period, were found south, west and north of the fortress (NAGY T. 1973, map III). Dwelling pits, timber-framed buildings, grain-pits etc. were excavated. The eastern most objects from the Flavian period, according to recent investigations, similarly to the eastern part of the auxiliary fortress, were destroyed due to the change of course of the Danube's river-bed. We have not informations about the northern, western and

southern extension of the early settlement. The definition of the settlement-structure's nature regarding the early vicus is not clear, due partly to the forced delimitations of diggings (rescue excavations etc.), partly to demolitions and ground levellings in the Roman period.

We possess more informations on the stone masonry structures of the Albertfalva vicus. South and southwest of the auxiliary fortress, dwelling structures refurbished several times and decorated with wall-paintings, moreover equipped with bathrooms, were unearthed (NAGY T. 1948, 92–114; NAGY T. 1949, 49–60). North of the fortress, stone masonry buildings came to light. Structures of industrial nature, e.g.

tanneries and casting workshops with wells (NAGY T. 1973, 118) lay underneath the recent industrial district. Here a road station (NAGY T. 1962, 522) and a sanctuary was found too (NAGY T. 1962, 43, Fig. 9). Recent investigations have increased our knowledge regarding the structures of the Roman period industrial quarter, of which the limes road formed a boundary to the east. Concerning the road-system of the northeastern industrial quarter, we possess informations regarding the road running in an E-W direction as a branch off the limes road (NAGY T. 1962, 522), and another one running roughly from south to north (NAGY T. 1973, general plan). The western part of the northern industrial quarter of the vicus, laying partly under the embankments, was not excavated. On the western edge of the Albertfalva vicus, potter's workshops built in stone, came to light (NAGY T. 1973, 118).

During the investigations before the construction of road no. 6, remnants of a good-quality stone building, renewed several times, were excavated west of the auxiliary vicus (surfaces 4-4/a and 4/B). The plan of the building is still incomplete, so its function is unknown as well. Stone masonry constructions without binding material were found too (Fig. 9, surfaces A-B), but it is impossible to determine their complete plan and function. During the work we have gained new informations concerning settlement structure of the vicus.

Regarding provinces of the Roman Empire, military vici known so far from Britain were studied in detail (SOMMER 1984). In connection with auxiliary vi-

ci of the limes section in Hungary, we possess scarce informations (NAGY T. 1973, 124; MÓCSY 1980, 365-376; MÓCSY and FITZ 1990, 234). According to the list below, vici of the following auxiliary fortresses were identified: *Ad Flexum* (PUSZTAI 1976, 15), *Quadrata* (GABLER 1976a, 19; VISY 1988, 44), *Arrabona* (GABLER 1971, 5-54; GABLER 1976b, 23; VISY 1988, 46), *Ács-Vaspuszta* (GABLER 1989), *Ad Mures* (GABLER 1976c, 29; VISY 1988, 52), *Crumerum* (VISY 1988, 63), *Tokod* (MÓCSY 1976a, 47; MÓCSY 1981), *Solva* (SOPRONI 1976a, 49; SOPRONI 1978, 16-21), *Cirpi* (SOPRONI 1976b, 69; SOPRONI 1978, 62), *Ulcisia Castra* (SOPRONI 1976c, 77; SOPRONI 1978, 68; VISY 1988, 78), *Aquincum* (NAGY T. 1971, 59-81; NÉMETH 1992, 84), Albertfalva³⁶, *Campona* (FÜLEP 1976, 93; VISY 1988, 90), *Matrica* (MÓCSY 1976b, 95), *Vetus Salina* (BARKÓCZI 1976, 99; VISY 1988, 98), *Intercisa* (VISY 1976a, 101; VISY 1988, 100), *Annamatia* (VISY 1976b, 107; VISY 1988, 109), *Ad Statuas-Várdomb* (FITZ 1976, 111).

Reverting to the vicus of the Albertfalva auxiliary fortress, I have to call attention to the fact, that 75% of the "vicus" lays uninvestigated underneath a depression without embankments, and this area is still free of modern buildings! Thus the Albertfalva auxiliary vicus is in the fortunate situation, that with the systematic investigation of this free standing area, we shall be able to gain a complete picture regarding the characteristics of vici at the auxiliary fortresses in Pannonia.³⁷

Krisztina Szirmai
Budapesti Történeti Múzeum
Aquincumi Múzeum
Budapest, Szentendrei út 139.
H-1031

Alice M. Choyke

ANIMAL BONES FROM THE ALBERTFALVA VICUS (Excavation years 1990-1991)

In 1990 and 1991, further rescue excavations were carried out in the vicus area beyond the walls of the Roman camp at Albertfalva in advance of highway construction work (M 6 national roadway). A team was directed there headed by Dr. Krisztina Szirmai of the Budapest Historical Museum at Aquincum. Research trenches were concentrated on both sides of the János Hunyadi street. The goal was to transect both the prolongation of the east-west running *via decumana* or road leading into the military camp as well as the Roman road crossing it in a north-south direction. In the process, parts of the roads and vicus outside the walls of the military camp were excavated.

Periodization

The first construction period in the vicus at Albertfalva began in the Flavian period which lasted from the 1st to the 2nd centuries. Remains of pit houses, post holes from planked buildings and cold storage pits were uncovered during the 1990 excavation season. No bone material which can be said to derive unequivocally from Period 1 at this site was available for study because of subsequent contemporary leveling and construction work on the two Roman roads.